

Vapaa Ajattelija

1/2008

”Minä olen ateisti”

Kirkosta eroamiset jatkuvat

Vapaa-ajattelijain liitto ry.

Valintoja

Vaikka Yhdysvaltain presidentinvaaleihin on aikaa vielä lähes vuosi, on kampanjoita käyty kuumana jo pitkään. Kellään avoimesti uskonottomalla amerikkalaisella ei valitettavasti tälläkään kertaa ole ollut mahdollisuuksia presidenttiehdokkaaksi.

Kuitenkin skaala uskon asioissa eri ehdokkaiden välillä on varsin laaja, republikaanien **Mike Huckabeeen** tapaisesta fundamentalisti-saarnamiehestä demokraattien **Barak Obamaan**, joka kannattaa valtion ja kirkon eroa ja katsomusten – myös uskonottomuuden – välistä tasa-arvoa. Toivokaamme, että kansakunnan syvä kyllästyminen **George W. Bushin** politiikkaan johtaa myös uskonnon alueella liberaalimpaan valintaan.

Tällaisen muutoksen mahdollisuudesta antaa viitteitä Yhdysvaltain perinteisesti uskonnollisissa etelävaltioissa käynnissä oleva hiljainen muutos. Kansasin osavaltio on tunnettu kreationisteistaan ja jumalan kosta saarnaavista fundamentalisti-evankelijoistaan, etenässä Westboron baptistikirkon pastori **Fred Phelps**.

Tunnelmat näyttävät kuitenkin mielipidetiedustelujen mukaan olevan kääntymässä tulta ja tulikiveä puhkuvia saarnamiehiä vastaan, lempeämpien liberaalimpien suuntien puolelle. Kansasin eri kaupungeissa monet mega-kirkot ovat antaneet potkuja kiihkeimmille fundamentalistipapeilleen ja ottaneet tilalle toisia, jotka saattavat saarnata jopa sellaisista ennenkuulumattomista asioista kuten ympäristöstä ja ihmisoikeuksista. Evankelinen Amerikka saattaa olla pehmenemässä.

* * *

Ennen Yhdysvaltain presidentin valintaa marraskuussa on liitossamme käsillä merkitykseltään paljon vaatimattomammat valinnat. Kolmen vuoden välein järjestettävä Vapaa-ajattelijain liiton liittokokous pidetään jälleen tulevana kesänä, 14. – 15. kesäkuuta Turussa. Liittovaltuuston, liittohallituksen sekä liiton puheenjohtajan ja pääsihteerin valinnat ovat silloin käsillä.

Jori Mäntysalo peräänkuulutti puheenvuorossaan (VA 2007/6) avoimuutta liiton toimielinten ehdokasasettelussa. Kannatan ajatusta ja ilmoitan täten näin hyvissä ajoin, että en aio asettua uudelleen ehdolle liiton puheenjohtajaksi liittokokouksessa. Vaihtelu virkistää ja on jonkun toisen aika yrittää vuorostaan vastata liiton sisäisiin ja ulkoisiin haasteisiin.

Puheenjohtajuudesta ja muista tehtävistä kiinnostuneita rohkaisen reippaasti ilmoittamaan kiinnostuksestaan.

Robert "Roope" Brotherus

Kannen kuvat:

Jääkarhu Berliinin eläintarhassa. Kuva: Marketta Ollikainen

Erkki Tuomioja. Kuva: Risto K. Järvinen

Vapaa Ajattelija 1 - 2008

Kansankirkko pyristelee jäsenkadon kourissa s. 4

Kirkosta eroamiset jatkuvat – joka vuosi enemmän kuin edellisellä vuonna.

Kuva: Aki Räisänen

Teuvonneuvo s. 14

Elämäkatsomustieto oppikirjoissa s. 16

Elämäkatsomustiedon opettajana toiminut Erkki Haapaniemi tutustui kouluissa yleisesti käytössä oleviin et-oppikirjoihin ja arvioi niiden sisältöjä.

Kuva: Risto K. Järvinen

VAPAA AJATTELIJA 1/2008

Kuva: Marketta Ollikainen

Kirjauskonnot hallitsevat pelolla s. 8

Filosofista pohdiskelua, hitusen humanistien ja biologisten oppiriitaa sekä räväköitä lausuntoja professorien suusta Hitlerin hulluudesta imperialismin suureen saatanaan tarjosi Oulun Vapaa-ajattelijayhdistyksen 15-vuotisjuhlaseminaari 26. tammikuuta. Kuvassa (vieressä) keskustelua käyvät professorit Anto Leikola (vas.) ja Kari Sallamaa.

Maailmanmenoa s. 12

Vapaa Ajattelijan uusi kolumnisti Iivi Masso pohtii, saako islamia arvostella.

Pääsihteeriltä s. 20

O.W.Kuusinen ja valtiokirkko s. 21

Toimittaja Esa Aallas kertoo, miten uskonasiainkomissaari O.W. Kuusinen halusi erottaa kirkon valtiosta kesän 1918 valtiopäivillä.

Tuomioja tunnustautui julkiateistiksi s. 22

Kirjat s. 24

Näkökulma s. 27

Uutisia s. 28

Evangelisluterilaisen kirkon komeista jäsenkampanjoista huolimatta kirkosta eroamiset näyttävät vain jatkuvan – joka vuosi enemmän kuin edellisenä vuonna. Viime vuonna kirkosta erosi arviolta 37 500 jäsentä, kun edellisenä vuonna heitä oli vajaa kolmetuhatta vähemmän.

Jos evangelisluterilainen kirkko olisi pörssiyhtiö, konserninjohtajan eli tässä tapauksessa arkkipiispa **Jukka Paarman** olisi pitänyt antaa tulosvaroitus jo aikoja sitten, arveli TT-Säätiön asiamies **Johannes Koroma** *Talouselämä*-lehden kolumnissaan 16. marraskuuta. Koroman mielestä jo edellisenä vuonna kirkon tulos oli ollut alijäämäinen eikä ollut riittänyt poistoihin, markkinaosuus oli ollut laskeva ja palvelujen kysyntä heikentynyt.

– Tulevien vuosien tulosenuste on heikko, sillä uusista aviopareista vain joka toinen valitsee kirkkohäät ja enää runsaat puolet lapsista kastetaan kirkon jäseneksi. Kirkosta eroaminen on kasvanut vuosi vuodelta, Koroma muistutteli kolumnissaan.

Koroma on oikeassa, sillä väestörekisterikeskuksen ennakkotietojen mukaan evangelisluterilaisen kirkon jäsenyydestä erosi viime vuonna 37 481 henkilöä, kun edellisenä vuonna eroajia oli 34 952.

Sama suuntaus on jatkunut jo usean vuoden peräkkäin ja kirkostaeroamisennätykset on lyöty vuosi vuodelta.

Kirkkoon liittyneiden määrä on sen sijaan pysynyt suhteellisen vakaana. Viime vuonna heitä oli 10 960 henkilöä ja edellisenä vuonna 10 116 henkilöä.

Kirkon jäsenmäärä putosi siis ennakkotietojen mukaan 26 491 henkilöllä; tarkistetut tiedot on luvattu julkaista vasta helmikuun lopulla. Viime vuonna suomalaisista kuului kirkkoon 81,7 prosenttia, kun edellisvuonna prosenttiosuus oli 82,4 prosenttia.

Miljoonien verotulomenetykset

Helsingin Sanomien Nyt-liite arvioi tammi-helmikuun vaihteessa ilmestyneessä numerossaan (5/2008) keskivertopalkansaajan maksaneen viime

vuonna jäsenyydestään keskimäärin 420 euroa kirkollisveroina. Tällä perusteella laskettuna kirkko menettää tämän vuoden verotuloistaan reilut 11 miljoonaa euroa.

– Vielä pahempaa kirkon näkökulmasta on se, että 60 prosenttia eroajista on alle 30-vuotiaita. He perustavat perheen, eivätkä lapsetkaan kuulu kirkkoon. Suuret ikäluokat, joissa kaikki kuuluvat kirkkoon, taas kuolevat pois. Eli miten tämän nyt muotoilisi.. niillä on lama tulossa, **Heikki Orsila** Tampereen vapaa-ajatteliijoista pohdiskeli *Nyt-liitteen*ssä julkaistussa haastattelussa, jossa kerrottiin tamperelaisten vapaa-ajattelijoiden ylläpitämästä eroakirkosta.fi-sivustosta.

Myös Koroma ennusti, että arkkipiispa Paaran johtamalla konsernilla voi olla edessä ankeat ajat. Vanhojen kirkkojen myynti saattaa pian olla yhtä tavallista kuin käytöstä poistettujen kansakoulujen ja asemarakennustenkin. Kirkon eläkerahaston lähes 800 miljoonan euron tuotto on Koroman mu-

kaan pörssien rajuina kasvuvuosina ollut hyvä, mutta kattamaton eläkevelka vaatii silti hänen mielestään toimia lähivuosina.

Suurimmat ongelmat kohdistuvat kaupunkiseurakuntiin, joissa jäsenkatokin on ollut suurinta. Esimerkiksi Helsingin seurakunnista erosi ennakkotietojen mukaan noin 5 000 jäsentä, mikä tiesi arviolta runsaan kahden miljoonan euron verotulojen menetyksiä tälle vuodelle.

– Vähennys on Helsingin seurakuntayhtymässä ollut viidessä vuodessa yli 20 000 ja johtanut kulusaneeraukseen tulojen ja menojen tasapainottamiseksi, Koroma huomautti.

Tamperelaiset taustalla

Viime vuosien kirkostaeroamisbuumin taustalla on ainakin osittain tamperelaiset vapaa-ajattelijat, jotka perustivat neljä vuotta sitten internetiin eroakirkosta.fi-sivuston. Nyt valtaosa kirkosta eroa-
Jatkuu seuraavalle sivulle

Veromessuilla muistutettiin kirkollisverosta

Vapaa-ajattelijain liiton toiminnanjohtaja **Paula Vasama** oli koonnut viime vuoden tapaan pienen iskuryhmän tiedottamaan kirkostaeroamisen eduista Helsingin Marina Congress Centerissä tammikuun lopulla järjestettyjen Veromessujen osallistujille. Veronmaksajain Keskusliitto ry:n kokoamat messut pidettiin nyt 11. kerran.

– Kuten viime vuonna, monet kertoivat eronneensa kirkosta jo vuosia sitten, mutta oli paljon niitäkin, jotka eivät olleet koskaan kuulleetkaan järjestöstämme, Vasama kertoo.

Hän oli yhdessä parin muun aktivistin kanssa ollut jakamassa messuille menijöille lentolehtistä ja *Vapaa Ajattelija* -lehteä kongressikeskuksen ulkopuolella, sekä jututtamassa kiireettömämpiä.

– Tiedottamisen kannalta tilaisuus oli oiva ja varsin hyödyllinen. Järjestömme olemassaolo, sen 70-vuotiset pitkät perinteet ja melkein yhtä pitkään ilmestynyt lehti, Pro-Seremonioiden palvelut sekä yhdistystemme omat hautausmaat tulivat monelle tietämättömälle selväksi, Vasama kertoo.

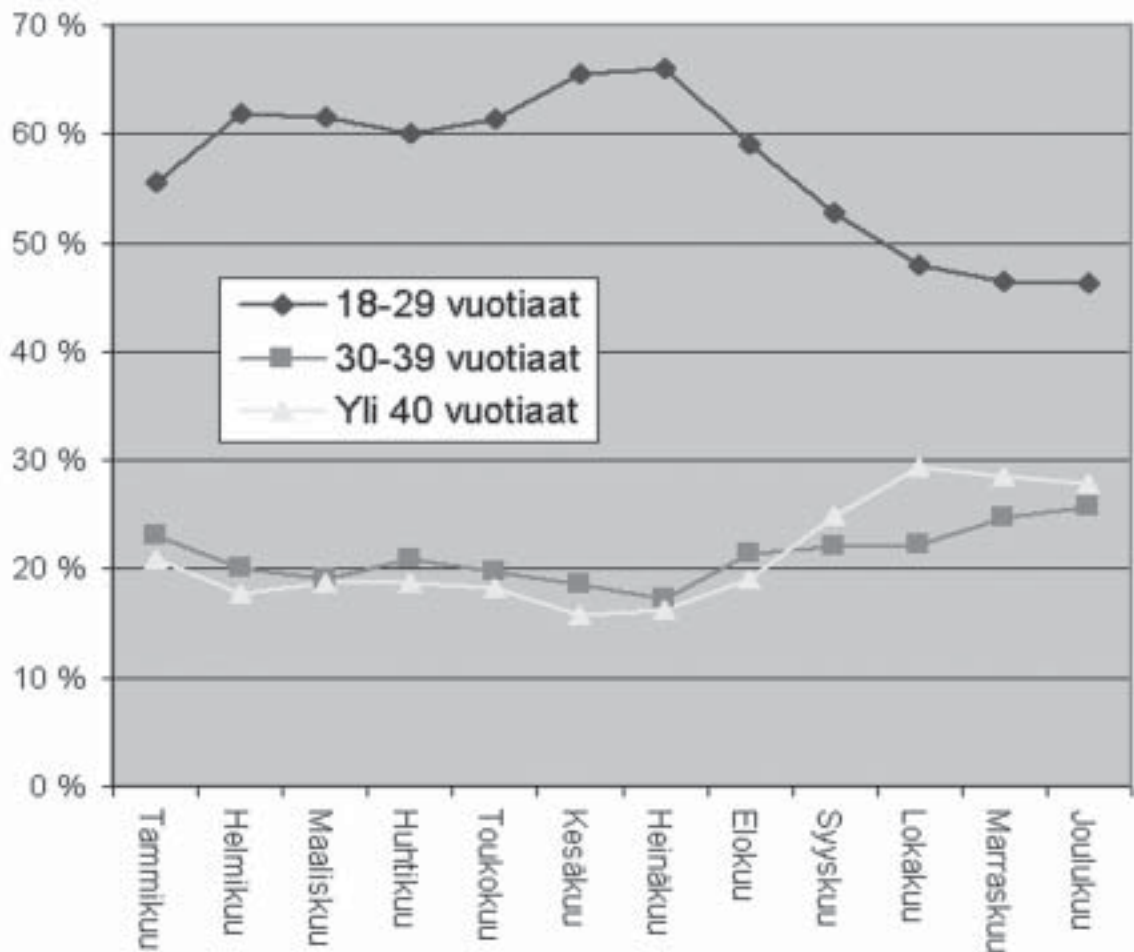
Messuille oli tullut väkeä bussilasteittain eri puolilta maata.

– Heti kun ihmisiä alkoi valua ulos bussien molemmista ovista, olimme valmiina ojentamaan lennäkkiämme, jonka toisella puolella luki jo vuosi-

kymmentenkin takaa tuttu selkeä viesti VÄLTÄ VE-ROA, KIRKOSTA EROA!. Samasta syystä käytimme iskulausetta ”Kaikki voittaa”, kerroimmehan, että eroamalla kirkosta voi saada mukavan lisän palkkapussiin, Vasama toteaa.

Vasaman mukaan lennäkki ja neuvot olivat käyneet hyvin kaupaksi. Jotkut olivat jopa tulleet sitä erikseen pyytämään. Pari autoilijaa oli pysäyttänyt autonsa kadulle ja tullut hakemaan lennäkin kädestä.

Eroakirkosta.fi-sivuston kautta kirkosta erosi vuonna 2007 yhteensä 32 418. Kuviossa eroja on tarkasteltu eri ikäryhmissä.

Lähde: www.eroakirkosta.fi

misista tehdäänkin sivuston kautta.

– Sadastuhannes eroaja tulee helmikuun alussa. Laskin, että vuoden 2008 loppuun mennessä olemme maksaneet kirkolle jo 40 miljoonaa euroa, Vapaa-ajattelijain liiton tiedottaja ja Tampereen yhdistyksen puheenjohtaja **Petri Karsima** kertoi Nyt-liitteen haastattelussa.

Eroakirkosta.fi-sivuston kautta eroilmoituksensa jätti viime vuonna peräti 32 418 evankelisluterilaisen kirkon jäsentä. Kasvua edelliseen vuoteen oli 17 prosenttia. Palvelua käyttävät erityisen ahkerasti nuoret; viime vuonna 18 – 29-vuotiaita oli sivuston kautta eronneista 54,7 prosenttia.

– Kahdeksantoistavuotiaat ovat suurin yksittäinen palvelun käyttäjäryhmä. He edustavat 8,5 prosenttia kaikista eroista ja on noin 4,2 prosenttia koko ikäluokasta, palvelun pitäjät summaavat verkkosivullaan.

Määrällisesti suurinta kirkosta eroaminen oli Helsingissä, arviolta noin 5 000 henkilöä. Seuraavaksi eniten erottiin Tampereella ja Espoossa. Suhteutettuna väkilukuun kärkeen kiilasi myös Oulu ja hyvänä kakkosena tuli Jyväskylä. Maakunnista vilkkainta kirkosta eroaminen – sekä määrällisesti että laadullisesti – oli Uudellamaalla, jossa kirkosta erosi noin 0,76 prosenttia väestöstä. Lähes samaan ylsi Pirkanmaa 0,75:llä prosentilla (maakunta- ja kuntakohtaiset eroamisluvut löytyvät sivustolta www.eroakirkosta.fi).

Kirkko huolissaan

Asiantila on toki huomattu jo myös kirkon piirissä. Viime syksyn piispainkokouksessa Porvoon piispa **Gustav Björkstrand** arveli, että tällä vauhdilla kirkkoon kuuluvien osuus laskisi seuraavien 25

vuoden aikana 15 prosenttiyksikköä. Kirkkoon kuului tällöin enää noin 67 prosenttia väestöstä.

– Jos otetaan huomioon se, että valtaosa kirkosta eronneista on nuoria aikuisia, ja että pelkästään 18-vuotiaiden ikäluokasta eroaa neljä prosenttia, kirkkoon kuuluvien osuus voi laskea kiihtyvällä vauhdilla. Jos kumpikaan vanhemmista ei kuulu kirkkoon, lasta ei voi kastaa, lapset eivät osallistu päiväkerho- eikä nuorisotoimintaan eivätkä myöhemmin käy rippikoulua, mikä taas omalta osaltaan vaikuttaa kielteisesti jatkossa, koska tämä sukupolvi toimii seuraavan sukupolven vanhempina, Björkstrand harmitteli.

Björkstrand myönsi, että jäsenkadolla voi olla vakavia vaikutuksia seurakuntien koko toimintaan. Päiväjumalanpalvelusten ja muiden seurakuntapahtumien osanottajamäärät tippuisivat useilla miljoonilla, kirkollisten vihkimisten osuus putoaisi alle puoleen nykyisestä, päiväkerhoihin osallistujien määrä laskisi kolmannekseen ja niin edelleen.

– Jokainen yritys, joka haluaa ei ainoastaan pitää markkinaosuutensa vaan myös lisätä sitä, olisi erittäin huolestunut tällaisesta tilanteesta, Björkstrand totesi.

Kirkko on yrittänyt vastata kasvavaan jäsenkatoon näyttävillä katukampanjoilla, mutta toistaiseksi laihoi tuloksin. Koroma muistuttaa kolumnissaan, että muuttaman vuoden takaisen *Tässä elämä* -kampanjan tuloksena kirkossakävijöiden määrä kolminkertaistui,

mutta laski pian entiselleen, kun kampanjan lupaukset eivät toteutuneet kirkossa. Toissa vuoden *Armo*-kampanja sai paljon näkyvyyttä ja monia mediapalkintoja, mutta sen parempaa myönteistä vaikutusta ei silläkään ollut.

Kommentoidessaan kirkosta eroamisista tammiukuun alussa Porvoon piispa Gustav Björkstrand totesi YLEn Radio Itä-Uusimaalle, että ”kirkosta eroavat pakoilevat yhteiskunnallista vastuuta heikko-osaisimmista”. Liekö lausahdus piispan suusta tupsahtanut sammakko, vai onko kirkon piirissä laajemminkin keskusteltu kampanjasta, jolla kirkosta eroavat – varsinkin nuoret aikuiset – syyllistetään köyhien ja vaivaiten heitteillejätöstä, aika näyttää. (Björkstrandin haastattelun ”Porvoon piispa peräänkuuluttaa toimintaa nuorille” voi kuunnella YLEn Radio Itä-Uusimaan verkkosivuilla, haastattelu tuli ulos 8.1.2008).

Marketta Ollikainen

Ruotsi näyttää esimerkkiä

Arviolta noin kolme neljäsosaa ruotsalaisista – noin 6,9 miljoonaa – lasketaan kuuluvaksi Ruotsin kirkkoon. He ovat kuitenkin vielä suomalaisiakin laiskempia osallistumaan kirkon toimintaan tai ylipäänsään käyttämään kirkon palveluja hyväkseen.

Ruotsin kirkon ylläpitämien tilastojen mukaan vuonna 2005 noin 68 prosenttia vastasyntyneistä ruotsalaisista sai nimensä kirkon järjestämissä kastetilaisuuksissa, noin 37 prosenttia 15-vuotiaista kävi rippikoulun ja noin puolet aviopareista vihittiin kirkossa. Kaikista hautajaisista kirkko hoiti 86 prosenttia.

Lähde: www.kyrknatet.se

Kuva: Jim Ellström/IKON

Kirjauskonnot hallitsevat pelolla – moraali mahdollinen uskonnottakin

Filosofista pohdiskelua, hitusen humanistien ja biologisten oppiriitaa sekä räväköitä lausuntoja professorien suusta Hitlerin hulluudesta imperialismiin suureen saatanaan tarjosi Oulun Vapaa-ajattelijayhdistyksen 15-vuotisjuhlaseminaari 26. tammikuuta.

Alustajat oli pantu aprikoimaan mahdollista moraalila ilman uskontoja, koska, kuten Oulun yhdistyksen puheenjohtaja **Jouko Saksio** perusteli, ”tämä ideologia (kristinusko) on pari tuhatta vuotta vanha, mutta sitä on naarmutettu vakavasti vasta parisataa vuotta”.

– Useimmat filosofit lähtevät siitä, että on mahdollinen. Ja onhan maita, Aasiassakin pikkuvaltio nimeltä Kiina, jossa ei oikeastaan ole mitään uskontoa. Ja siinä vieressä Japanissa shintolaisuuskaan ei oikein ole erityistä uskontoa, enemmän esi-isien kunnioitusta, vastasi arvostettu oppihistorioitsija, evoluutiobiologi **Anto Leikola**.

Hänen mukaansa Kiinan kungfutselaisuus on vanhojen tapojen jatkamista ja luonnonfilosofiaa, jossa ajatellaan, että ”luontoa voidaan hallita vain tottelemalla sitä”.

– Kerrotaan, että Persian kuningas **Xerxes** määräsi meren ruoskittavaksi, koska aallot olivat särkeneet hänen laivansa. Mutta eipä aaltoilu siihen loppunut, Leikola hymähti ja lisäsi, että ajatus luonnon rankaisemisesta tuntuu nytkin naurettavalta.

– Kungfutselaisen ajattelun piirteitä on meidänkin luontosuhteessamme, alustaja arvioi.

Leikolan mielestä antiikin Kreikan jumalattaan eivät puuttuneet ihmisten tai omiin keskinäisiin suhteisiin moraalinäkökulmasta.

– Zeuksenkin naisseikkailut jäivät toiseksi ehkä vas-

ta tänään, hän nauratti yleisöä ja huomautti, että jo Kreikan tarustossa uhmataan jumalia. Asialla oli **Prometheus**, joka varasti tulen ja luovutti sen ihmisille.

– Antiikista tulee myös käsite *Nemesis* eli kohtalo. Ajatus siitä, että mitä ihminen kylvää, sen ihminen niittää. Mutta tämäkään ei ole uskonnollinen käsite, Anto Leikola huomautti.

Kirjauskonnoissa tiukat käskyt

Anto Leikolan mukaan uusi vaihe ajattelussa tuli kirjauskontojen eli juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin myötä.

– Niissä kaikissa on pyhä kirja, jonka uskotaan sisältävän jumalan suoria määräyksiä. Toisaalta eri aikoina on tehty päätöksiä siitä, mitä niihin kirjoihin kuuluu. Esimerkiksi apokryfikirjat kuten Siirakin kirja on joskus ollut painetussa raamatussa ja sitten taas otettu pois. Eli pyhä kirja on laidoiltaan huojuva, Leikola pohti.

Hänen mukaansa kirjauskonnoissa mukaan tuli uusi elementti, pelon etiikka.

– Ihmistä uhkaa rangaistus, jos hän ei tee kuten jumala pyhässä kirjassa määrää. Jumala on kiivas, suuttuvainen. Vain jumala voi armahtaa ja armahdus on ihmisestä riippumaton. Kuten sanotaan; herran pelko on viisauden alku, Anto Leikola huomautti.

Leikolan mukaan kirjauskonnoissa tulee toinenkin uusi piirre eli detaljien etiikka. Pyhässä kirjassa on tarkat määräykset siitä mitä ei saa syödä tai juoda tai mihin suuntaan pitää kumartaa.

Hän kertoi, että suomalaisena erikoisuutena on **Mikael Agricolan** mielenkiintoinen käännöstulkinta. Agricolan näet keksi termin omatunto eli siis yksilökohtaisen ilmauksen kun sama latinan

– Useimmat filosofit ovat sitä mieltä, että moraali on mahdollinen ilman uskontoa, kommentoi Anto Leikola.

Moraalikeskustelu kokosi keskellä vilkasta kauppapäivää kuutisenkymmentä eri ikäistä kuulijaa.

sana muissa kielissä on käännetty yhteistietoisuudeksi.

Ajatus ihmiseen valmiiksi sisäänrakennetusta moraalista nousi esiin erityisesti **Immanuel Kantin** ajattelussa ja **Charles Darwinin** (jonka syntymästä tulee ensi vuonna 200 vuotta) kehittämän evoluutioteorian myötä ryhdyttiin ajattelemaan, että etiikka ja moraalit ovat evoluution tulosta.

– Myös eläinkunnassa esiintyy altruismia, omaa etua uhrataan koko lauman yhteiseksi hyväksi. Jos vaikka puhvelit tappelisivat keskenään henkivieveriin niin viimeksi jääneen söisi leijona, mutta puhvelilaumalle se ei pärjää, Anto Leikola huomautti.

Hän heitti, että kultainen sääntö siitä, että teekkää toisille kuten toivotte heidän tekevän itsellenne, ei nykypäivänä näytä enää pätevän vaan tilalle on tullut lyhytnäköinen egoismi.

– Pitää saada mahdollisimman paljon, mahdollisimman lyhyessä ajassa ja mahdollisimman vähällä työllä. Ennen yrityksetkin tarkastelivat vuositulosta, nyt kvartaalia ja pian kait kuukautta, Anto Leikola päivitteli.

Ei yrityksillä ole etiikkaa

Oulun yliopiston elokuussa eläkkeelle jäävä kirjallisuuden professori **Kari Sallamaa**, jonka seuraaja ei ole vielä valittu, heilutti räväkästi sanan säilää.

Hän kritisoi hieman Anto Leikolankin käsityksiä korostaen uskonnon olevan kulttuurinen ilmiö ja

syytti asioiden liiasta biologisoinnista.

– Usko tieteeseen on usko sekkin. Tiede on hyvä renki, mutta huono isäntä, Sallamaa piikitti.

– Jos darvinismia ajatellaan niin mikä siellä on kehityskulun kruunu. Porvarillinen, keski-ikäinen, valkoinen heteromies. Naiset eivät kuitenkaan ole syyttäneet yhtään sotaa eivät perustaneet puolueita. Ne ovat miesten aikaansaamia, hän hymähti.

Vuonna 1994 tohtoriksi kirjallisuusryhmä Kiilaa käsitelleellä työllä väitellyttä kirjallisuuden professoria ärsytti jatkuva käsitteekaaos.

– Mainoksissa esitellään, että firmalla on tällainen ja tällainen etiikka. Ei firmalla ole mitään etiikkaa. Moraali on yleinen asia, etiikka yksilökohtainen ja moraalit luo yhteiskunta, Kari Sallamaa korosti.

– Onko moraalista lentää makailemaan Espanjan auringon alle tietäen, että siinä vieressä köyhät kastelevat tomaattiviljelmiä orjapalkalla, hän kysyi.

Uskovat ja uskonnottomat imperialismia vastaan

Sallamaa nollasi kirkkoruhtinaat ja kirkon todeten sen tarjoaman tuotteen olevan eräpäivältään vanhentunutta ja haisevan. Hänestä tämä asia ei stailausyrityksillä miksikään muutu.

Toisaalta hän totesi, että vaikka oli tehnyt aikanaan välit selväksi ensin lapsen uskoon ja myöhemmin uskontoon tieteellisen marxismin nimis-

Kirjallisuuden professori Kari Sallamaan (vas.) mielestä internet on hukkaputki, johon ihmisen tajunta uppoaa. Kuopiolaistohtori Esko Länsimies (oik.) puolestaan arvioi ihmiskunnan olevan matkalla itsetuhoon.

sä, niin **Che (Guevara)** ja Jeesus olivat olleet professorille nuoruuden sankareita.

Vaikka Sallamaa antoi huutia uskonnolle, niin ei uskolle, jonka hän oli kokenut ilmapiirinä joissain sakraalituloissa ympäri maailman ja pienen ihmisen hiljaisena vastarintaliikkeenä.

– Jos ei ole uskoa niin mikä tulee sen tilalle: valtio, armeija, media vai ilmastonmuutoksenkin takana väijyvä se suuri saatana, imperialismi.

Sallamaa vaati vapaa-ajattelijoina ja uskovia yhdistämään voimat imperialismia vastaan kuten uskovat ja kommunistit yhdistivät voimat fasismia vastaan.

– (**Jari Sarasvuon** diilimoraalilleko haluamme antaa vallan. Sarasvuo ja (Nokian johtaja **Olli-Pekka Kallasvuo** ovat saman isän poikia, professori lateli ja huomautti Suomessa jo yleisesti ajateltavan, että köyhyys on köyhien omaa syytä ja, että heiltä on otettava se vähäkin pois.

Elämän jatko tärkeintä

Kuopiosta Ouluun oli seminaaria varten tullut eläkkeellä oleva professori, lääketieteen tohtori **Esko Länsimies**, joka on toiminut Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin eettisen toimikunnan puheenjohtajana.

Länsimies, joka kertoi muun muassa mielihyvän syntymiseen liittyvistä aivotutkimuksista, luonnehti elämän tärkeimmäksi tavoitteeksi elämän jatkumisen.

– Ei kauneuteen, sen kokemiseen tai ihmisen hyvinolontunteeseen mitään erityistä jumaluskoa tarvita, Länsimies huomautti.

Kuopiolaisprofessoria painoi se, että ihmiskunta on ajautumassa itsetuhoon, ellei syntyvyyteen kiinnitetä suurempaan huomiota esimerkiksi Euroopassa.

– Naiset ovat ratkaisevassa asemassa. Jotta väestö pysyisi entisellään, uusiutumiskykyisenä niin

Hitler oli tavallinen hullu

Oulun vapaa-ajattelijayhdistyksen 15-vuotisjuhlaseminaarissa lainehtineessa keskustelussa kysymyksiä ja vastauksia lenteli suuntaan jos toiseen.

– Ei Hitler ollut kummallinen, vain tavallinen hullu. Kummallisia olivat ne sadattuhannet saksalaiset, jotka lähtivät kelkkaan (filosofian tohtori, evoluutiobiologi Anto Leikola).

– Ihminen on karvaton simpanssi (lääketieteen tohtori professori Esko Länsimies).

– Internet on hukkaputki, johon ihmisen tajunta uppoaa (Oulun yliopiston kirjallisuuden professori Kari Sallamaa).

– Joku kommentoi ilmastonmuutosta, että helvetin portit ovat jo auki (Leikola).

– Miehet vain metsästäivät, mutta naiset loivat puhutun kielen. Miten muuten he olisivat voineet chattailla ja juoruta (Sallamaa).

– Ei järkeen uskominen, järkeen vetoaminen vapautta vastuusta. Eikö Auschwitz ollut toiminnaltaan järjen huipentuma (Sallamaa).

– Kaiken tekemisessä on hyvää ja pahaa (Sallamaa).

jokaista naista kohden pitäisi syntyä ainakin yksi tyttö. Nyt esimerkiksi Portugalissa koulutusta saaneiden naisten kohdalla tilanne on sellainen, että kuutta naista kohden syntyy yksi tyttö, Esko Länsimies kertoi.

Hänestä ongelmana on myös se, että ihmisen evoluutiokehitys on niin hidas ettei ihminen ehdi sopeutua ilmastonmuutoksen ja muihin maapallolla tapahtuviin olosuhdemuutoksiin.

– Tarvittaisiin parannettu malli, eräänlainen homo sapiens 2.02. Miten se voisi toteutua, ei juuri

muuten kuin geneettisen manipulaation kautta, Länsimies pohti aika huimaa visiota.

Hänkin korosti sitä, että ihmisten ja eläinten käyttäytymisessä löytyy samantyyppisiä piirteitä suhtautumisessa lähisukuun.

– Jos ihmiseltä kysytään vaikka halukkuutta luovuttaa munuainen, niin apu kohdistuu määrättyihin lähiomaisiin mutta tyssää äkkiä kun mennään kauemmas. Meksikon verivampyyreita tutkittaessa niiden halu auttaa toisiaan katkeaa ihan samoin, Esko Länsimies sanoi.

Aki Räisänen

Kaksi asialla yhtä aikaa

Oulun Vapaa-ajattelijayhdistys sai alkunsa jopa hauska tavalla syksyllä 1992. Elämäkatsomustiedon opettaja **Mauno Murtoniemi** otti yhteyttä valtakunnalliseen Vapaa-ajattelijain liittoon kysellen tietoa ja apua yhdistyksen käynnistämiseksi Ouluun. Samaan aikaan **Jouko Saksio** tästä tietämättä selvitteli mahdollisuutta toimia puhujana uskonnottomien perheiden juhlissa.

Liiton silloinen puheenjohtaja **Kari Saari** tuli Ouluun pitämään puhe-tilaisuuden ja puheen jälkeen paikalle kirjaston kerhuhuoneeseen jäi 16 henkilöä perustamaan yhdistystä.

– Sitten selvisi, että Oulussa itse asiassa olikin jo vapaa-ajattelijoiden yhdistys, mutta se ei ollut toiminut 20 vuoteen. Yhdistys oli perustettu 1953 ja hiipunut lopullisesti vuonna 1973. Sen puheenjohtaja ollut iäkäs **Eemeli Väliä** tuli meille mukaan uudelleenaloituksen jälkeen, Jouko Saksio kertoo.

Henkiinherätyksen jälkeen yhdistyksen ensimmäisenä puheenjohtajana oli **Vaili Jämsä**, sitten **Hilkka Laronia** ja vuodesta 2000 Jouko Saksio, joka on jo 14 vuotta hoitanut puhujatehtäviä.

– Jäsenmäärämme vaihtelee 30–40 henkilön

välillä, lisäksi opettajana Pudasjärvellä toimiva varapuheenjohtaja **Marko Lakkala**.

Oulun yhdistys on järjestänyt seminaareja ja luentotilaisuuksia, joissa on ollut alustajina esimerkiksi naistutkimuksen professori **Kaarina Kailo**, yliopiston vararehtori, patologi **Jorma Hirvonen**, aate- ja oppihistorian professori **Juha Manninen**, lääkäri **Hannu Säävälä**, dosentit **Jouko Jokisalo** ja **Pertti Huttunen**, ylitarkastaja **Pekka Elo**, professori **Jorma Palo** ja monia muita.

– Tänä keväänä ehkä toukokuussa Ouluun tulee käymään myös Vapaa-ajattelijain liiton puheenjohtaja **Robert Brotherus**, Jouko Saksio kertoi.

– Yhdistyksemme on tehnyt myös aikoinaan aloitteen uskonnottomien hautausmaan perustamiseksi Ouluun, mutta se hautautui jonkin kaupungin byrokratiaan. Asia pitäisi nostaa uudelleen esiin, Marko Lakkala mielti.

Aki Räisänen

Oulun Vapaa-ajattelijoiden puheenjohtaja Jouko Saksio (vas.) haastoi alustajat keskusteluun.

Pudasjärvellä opettajana toimiva Marko Lakkala (oik.) on ollut kymmenisen vuotta Oulun yhdistyksen varapuheenjohtajana.

Saako islamia arvostella?

YK:n yleiskokous hyväksyi joulukuussa Ihmisoikeuksien komission esittämän päätöslauselman taistelusta uskontojen halventamista vastaan.

Päätöslauselman taustalla on 56 islamilaista maata yhdistävän Islamilaisen konferenssin (OIC:n) pyrkimys suojata islamia kritiikiltä maailmanlaajuisesti. Kriitikkojen, muun muassa Kansainvälisen humanistiliiton IHEU:n mukaan se pyrkii rajoittamaan huolestuttavalla tavalla sananvapautta ja uskontojen arvostelun oikeutta.

YK:n päätöslauselma ei ole juridisesti sitova, mutta sillä on kauaskantoisia poliittisia vaikutuksia. Siksi on outoa, ettei ”halventamisen” ja oikeutetun kritiikin rajoista keskustella sen enempää.

Islam ei tietävästi tunnusta sananvapautta sellaisena, kuin sen länsimaissa demokratioissa tunnemme. Uskonnon perinteiset tekstit kieltävät jumalanpilkan kuolemanrangaistuksen uhalla, ja maissa, joissa oikeusjärjestelmä perustuu islamilaiseen shariaan, ankarat rangaistukset jumalanpilkausta ovat edelleen myös lainvoimaisia.

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana islamin vaikea suhde sananvapauteen on näkynyt länsimaissakin. Monille se tuli tutuksi kirjailija **Salman Rushdien** mullaheilta vuonna 1989 saaman tap-

potuomion myötä. Sittemmin mellakointi ja väkivalta islamin loukkaamattomuuden nimissä on vain yltynyt.

Theo van Goghin murha, Paavi **Benedictus XIV** esittämän vanhan islamkriittisen sitaatin aiheuttamat vihanpurkaukset ja monet muut vastaavat skandaalit ovat ihmetyttäneet kansainvälistä yleisöä. Eräänä uusimpana tapauksena jo surullisen tutuksi tulleessa tapahtumasarjassa kirjailija **Taslima Nasreenia**, joka on jo aiemmin joutunut lähtemään kotimaastaan Bangladeshista, ollaan nyt ajamassa pois myös demokraattisesta Intiasta.

Listaa voisi jatkaa pitkään. Oireellista näissä ris-tiriidoissa on se, että kaduilla riehuvat kiihkoilijat näyttävät olevan pohjimmiltaan samaa mieltä kunnioitettujen uskonnollisten johtajien kanssa: islamia ei arvostella, piste. He vain käyttävät erilaisia keinoja.

Varsinkin tanskalaisen pilakuvaskandaalin jälkeen muslimit ovat pelanneet eräänlaista ”hyvän ja pahan poliisin peliä” islamin arvostelun vaientamiseksi myös länsimaissa. Samaan aikaan, kun fanaatikot vaativat islamin pilkkaajia mestattaviksi, ”maltilliset” johtajat kehottivat länsimaita kieltämään islamin loukkaamisen lailla.

Maailman menoa

Vapaa Ajattelija aloittaa uuden kolumnisarjan, jossa eri alojen asiantuntijat tarkkailevat maailman menoa tieteellisen maailmankuvan ja vapaan ajattelun näkökulmasta.

Ensimmäiseksi kirjoittajaksi on lupautunut valtiotieteen tohtori **Iivi Anna Masso**, joka oheisessa kolumnissaan pohtii sitä, miksi islamia on niin vaikea arvostella länsimaissa.

Virosta Suomeen rantautunut Masso on helsinkiläinen politiikan tutkija ja vapaa kirjoittaja. Hän on tutkinut totalitarismia, liberalismia, feminisimiä, monikulttuurisuutta sekä muita ismejä ja ideologioita, ja opettanut Helsingin yliopistossa muun muassa poliittista filosofiaa, tasa-arvorteorioita ja ihmisoikeuksia.

Kuukauden sitaatti

"Man enjoys the great advantage of having a God endorse the codes he writes; and since man exercises a sovereign authority over woman, it is especially fortunate that this authority has been vested in him by the Supreme Being. For the Jews, Mohammedans, and the Christians, among others, man is master by divine right; the fear of God, therefore, will repress any impulse toward revolt in the downtrodden female."

Simone de Beauvoir, "Situation and Character," *The Second Sex* (1949)

Eri puolilla länsimaita onkin jo tiukennettu rasismin ja "uskonnollisen vihan" vastaisia lakeja niin, että niiden varjolla voi kriminalisoida vähemmistöuskonnon arvostelun. Se on johtanut paikoin suorastaan tragikoomisiin syytöksiin.

Esimerkiksi Australiassa kaksi pappia, **Daniel Scot** ja **Danny Nalliah**, saivat vuonna 2002 syytteet islamin halventamisesta, koska he siteerasivat julkisesti Koraania epäsuosiollisessa valossa. Pakistanista uskonnollisen vainon takia aikoinaan panneet kristityt miehet käyttivät oikeudenkäyntiin viisi vuotta ja puoli miljoonaa dollaria.

Britanniassa herätti viime vuonna kohua Channel 4:n tekemä dokumenttielokuva, joka paljasti sikäläisten imaamien avointa vihanlietsontaa vääräuskoisia vastaan. Dokumentti eteni rikostutkintaan ensin siksi, että imaameja epäiltiin viharikoksesta. Sitten syyteharkinta kohdistettiin dokumentin tekijöihin, koska he olivat välittäneet niin epäimartelevan kuvan edellisistä.

YK:n joulukuun päätöslauselma osoittaa, että pyrkimykset vaientaa islamin arvostelua ovat vain yleistyessä. OIC:n aloitteesta tehdyssä päätöslauselmassa suojellaan suoraan vain juuri islamia, vaikka sen otsikko puhuu uskontojen halventamisesta yleisesti. OIC:n omien jäsenmaiden uskonto- ja mielipidevähemmistöjen asemasta resoluutio ei sano mitään.

Monet liberaalit länsimaalaiset eivät häiriinny is-

lamin kritiikkiin kohdistuvista rajoituksista, koska he ovat päättäneet, ettei siinä olekaan mitään kritisoitavaa. Mutta vaikka islamissa ei olisi muuten mitään vikaa, jo se, että se kieltää itseensä kohdistuvan kritiikin, tekee opista epäilyttävän poliittisten vapauksien ystävän silmissä.

Demokratiaa ei voi olla ilman sananvapautta, ja yhdenkin oppijärjestelmän julkisen arvostelun kielto tarkoittaa sananvapauden merkittävää supistamista. Neuvostoliitossakin oli vain yhden opin julkinen kritiikki kielletty. Se riitti demokratian eliminointiin.

Toisin kuin sosialismi Neuvostoliitossa, islam ei ole länsimaissa vallitsevan järjestelmän ideologia. Mutta kasvavana poliittisena uskontona sitä ei voi myöskään käsitellä vain yksityisenä omatunnon asiana, josta ulkopuolisten on hienotunteisesti vaiettava.

Valistusajan ranskalaisfilosofit **Voltaire** ja **Condorcet** pitivät uskonnon ylivalan murtamista välttämättömänä poliittisen vapauden saavuttamiseksi. **John Stuart Mill** korosti vuonna 1859 kirjoittamassaan esseessä vapaudesta, että uskontoja on voitava kritisoida, koska ne ovat yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisia oppeja. Nyt näiden valitusoptimistien jo tarpeettomilta näyttäneille näkemyksille on taas kerran käyttöä.

Iivi Anna Masso

Kyllästymisestä

Elämään kyllästyminen on sairasta. Ainakin muiden mielestä. Elämään kyllästynyt ihminen on menettänyt elämän mielekkyyden ja tarkoituksellisuuden. Elämän tarkoitus on filosofinen kysymys, jota ei välttämättä edes tarvitse pohtia. Elämän tarkoituksellisuus taas on jokaisen tuntemaa ja kokemaa yksilön sisällä. Halusimme tai emme, niin tässä suossa olemme ja irti pääsemme vain kuoltuamme.

Matkalla multiin on ajassa monet kyllästymisen vaiheet. Lapsuuden ja nuoruuden ensioppimiset ja -kokemukset ovat innostavia ja uusia. Kyllästymiset seuraavat toisiaan, mutta aina ilmenee löydettävää. Keski-ikällä urautuu ja vakiintuu, jossa taas arkisuus ja tottumukset aiheuttavat kyllästymisiä. Asiasta riippuen tuolloin kyllästymiset voivat olla vakavia ja johtavat eritasoiseen kriiseihin. Kolmannessa iässä, kuten gerontologit kutsuvat vanhuutta nykyään, voi kyllästyminen olla kuolettavaa, kun elämän halu kaikkoaa.

Kyllästymisen eksistentiaalinen puoli vaikuttaa kovin haetulta, sillä yleensä termi liittyy varsin arkisiin ja tavallisiin asioihin. Ruoka ja tympivät tyytit kuulostavat tutummilta kyllästymisen kohteilta. Miksei moni ole kyllästynyt puolisoonsakin tai työkavereihin tai itse työhönsä. Moni lapsi tai nuori on kyllästynyt kouluun ja opiskeluun. Harrastukseen voi kyllästyä. Televisio-ohjelmat tai koko tv saattaa kyllästyttää. Kyllästyminen on jokapäiväistä elämää.

Yleensä mikä tahansa, joka toistuu, on sama ja kestää kauan, alkaa ennen pitkää kyllästyttää. Rutiinit, tavat, urautumiset, leipiintymiset kyllästyttävät jossain vaiheessa tai ainakin välillä, jos sellaisen huomaa. Tai pysähtyy pohtimaan ylipäätään. Toisaalta ihmisellä on kumma halu saada ennakkoimaton ja yllättävä minimiin, jotta voi kokea jatkuvuutta, suunnitelmallisuutta ja turvallisuutta. Ja

sitten kun asiat ovat raiteillaan, niin kyllästyään. Onko se vain sitä, että tavoitteellisessa toiminnassa toteutunut maali ei enää riitä, vaan täytyy olla uusia päämääriä?

Elämän kartalla on paljon polkuja. Toteutuneita ja mahdollisia. Ja joskus on kiertävä luuppi, jossa pyörien kyllästy ja on sinkouduttava uudelle polulle. Jos valinta on vapaaehtoinen ja tietoinen, niin on suorittanut aidon valinnan. Ja ei kun menoksi. Usein valinnat eivät ole todellisuudessa vapaita, jolloin joutuu usein tietämättään pakotetuksi tielle, joka turruttaa, johon turhautuu, ei sopeudu, tympääntyy ja kyllästyy ja haluaa pois.

Kun nykyään elämme jopa mielettömässä virikkeiden maailmassa, niin tyytymisen ja riittävyuden kokemus on koko aika uhattuna. Et voi olla hyväksytty tai onnellinen, jos et näytä muiden tai omissa silmissäsi tältä ja tuolta. Jos sinulla ei ole tätä tai tuota vempainta, et ole ajan tasalla ja kehityksessä mukana. Jos et kuluta lisää niin pyörät pysähtyvät. Ja julkiset meille syötetyt mediahahmot elävät niin ja näin. Saamme sellaisen multimediarokotuksen päivittäin, että arkielämä tai joku sen osa jossain vaiheessa vaikuttaa kyllästyttävältä.

Ihminen on mallioppija. Ja malleja olemme saaneet elämästämme ympäristöstä. Ja lisää saamme jatkuvasti. Ja vertailemme itseämme muihin jatkuvasti. Identiteetin luomme muista erottuaksemme ja samalla haemme hyväksyntää kuuluaksemme johonkin joukkoon, johon sopeudumme. Ja kyllästyä voimme sekä itseemme että joukkoon. Joukon vaihtaminen onnistuu siirtymällä toiseen tai ainakin erkaantumalla.

Itsestämme emme pääse, mutta elin-, olo-, käytäytymis- tai ajattelutapoja voimme muuttaa. Muutos ei koskaan ole sinällään helppoa, mutta ei ole eläminen kyllästymisen tilassakaan. Joku amma-

Kurjuutta kurjuuden päälle, sano kerjäläisukko, kun vaivaisukko päälle kaatui.

Pyhäkoulussa pappi kysyi, että mihin ihminen joutuu hairahduttuaan kaidalta polulta. Poika viittasi innokkaasti ja vastasi: Umpishen (umpihankeen).

eka

tin tai puolison vaihto on ainakin keski-ikäiselle sellainen kriisi, että vanhat ajat ovat kultaisina mielessä monet kerrat ennen kuin prosessi on ohi. Ja kun sitten ajan päästä taas kyllästyy uudelleen, niin tuntuu kuin olisi mennyt luopista toiseen.

Kyllästymisistä tosiaan voi seurata muutos todella uuteen ja erilaiseen tai sitten voi myös lamaautua, vieraantua, masentua, eristäytyä ja ryhtyä itsetuhoiseksi, sairastua. Jos vaihtaa maksa-laatikosta makaronilaatikoon, risotosta lenkkiin tai päinvastoin niin kyllästyminen on hanskassa. Meikivärin vaihto ja huonekalujen siirto vaikuttaa myös aika vaarattomalta, jos kyllästyminen peilikuvaan tai olohuoneeseen helpottuu. Pikkushoppailu jopa kirppikselläkin voi virkistää tympiintynyttä oloa.

Malleja tämän tyyppisten kyllästymisien hoitoon löytyy riittämiin. Ja voihan kulluttamiseen, mainoksiin ja mallioppimiseenkin kyllästyä. Siitä voi seurata polku, jolla sitten kyllästymispisteet ovat eri tasolla.

Kyllästyminen eri asioihin kertoo myös lyhytjänteisyyden lisääntymisestä. Jos yhteiskunta ja talouselämä elävät neljännesvuosisyklillä, niin pitkäjänteisyyttä ei mitata enää kansalaisenkaan osalta sukupolvissa vaan muutamassa vuodessa. Uutisissa puhutaan muutamasta sekunnista, luetussa tekstissä aanelosesta korkeintaan, mieluiten parista kappaleesta tyyliin ilmaisjakelulehdet tai netin muutama rivi.

On suorastaan ihme, että kirjoja vielä luetaan. Tosin kännykkäsukupolvi lienee imenyt lyhytjänteisyyden tropit pätkätöissä ja oppinevat elämään meitä keski-ikäisiä paremmin kyllästymisestä toiseen. Jotkut kyllästyvät heti, jos ei koko aika tapahdu, aika tulee pitkäksi. Ehkäpä kyllästyminen vain normalisoidaan tavaksi elää, luontaiseksi tavaksi siirtyä vaiheesta toiseen.

Teuvonneuvo

Suomessa sota-ajan kokenut mutta sielä sotimaton sukupolvi eli rajattoman teol-

lisen kasvun ajan, loi hyvinvoinnin rakenteet ja mahdollisuuden tuleville. Oli uutta ja saavutettavaa. Paremmat olot lapsille oli hiljainen tavoite. Kyllästymisen aiheet olivat vähissä, tai ne kestettiin sitkeydellä ja sisulla. Eivät kuuluneet pohdittaviin asioihin.

Näin on kenties käynyt. Nyt on nyt. Maha täynnä voi filosofoida ja keskustella syömättömien kanssa. Tietenkin jos on aikaa – omaa tai laatu-aikaa tai joutenoloa. Aikansa kutakin voi pohdiskella. Kun alkaa kyllästyttää, niin sitten pitää varmaan tehdä jotain muuta.

teutori

Elämänkatsomustieto oppikirjoissa

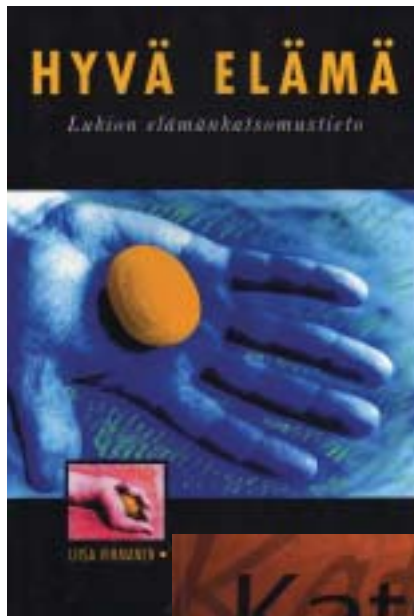
Monet koululaisten vanhemmat ovat valitelleet sitä, että heillä ei ole oikein selkeää kuvaa kouluissa annettavasta elämänkatsomustiedon opetuksesta. Itsekin elämänkatsomustiedon opettajana toiminut Erkki Haapaniemi tutustui kouluissa yleisesti käytössä oleviin et-oppikirjoihin ja arvioi niiden sisältöjä.

Elämänkatsomustiedon perusopetuksessa maamme kouluissa on tällä erää noin 14 000 oppilasta. Alaluokilla he käyttävät etupäässä Opetushallituksen julkaisemaa kirjaa *Miina, Ville ja vintiöt*. Yläluokkia varten Edita julkaisi viime vuonna oppikirjan *Katse*.

Lukiolaisilla, joita et-opetuksessa on noin 8 000, on valittavanaan kaksikin kolmiosaista kirjasarjaa, Tammen *Dialogi*-sarja ja Editan *Lukion elämänkatsomustieto* – jälkimmäisellä nimikkeinään *Hyvä elämä*, *Hyvä yhteiskunta* ja *Ihminen totuuden etsijänä*.

Hyvä oppikirja pikkuvintiöille *Miina, Ville ja vintiöt* on heti hahmotettu pohjimmiltaan aivan akateemisen filosofian perinteisen oppiainejaotuksen pohjalta. Elämänkatsomustiedon opetussuunnitelma nimittäin käsittelee, kuten yliopiston filosofian opetuskin, moraalifilosofiaa, yhteiskuntafilosofiaa ja teoreettista filosofiaa erityisissä aihepiireissä. Kirja puolestaan ottaa nämä kaikki systemaattisesti huomioon. Lisäksi tulee psykologiaa ja kulttuurien tuntemusta.

Lähestymistapa on todella perusteellinen ja lapsille sopiva. Kauniissa akvarellisissa annetaan mahdollisuus eläytyä

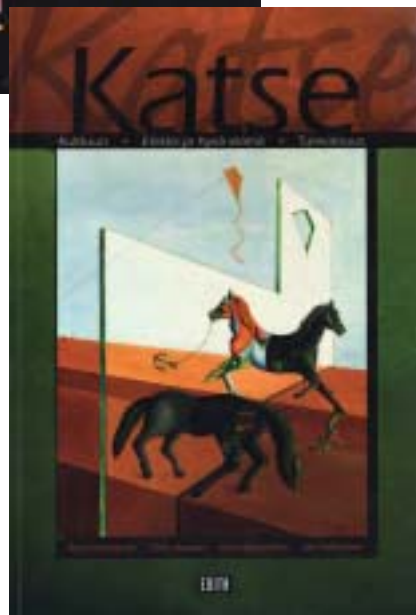

tilanteisiin, joista sitten tehdään kysymyksiä, joiden kautta luokassa voidaan saada alkuun keskustelu ja pohdinta.

Kaksi lasta istuu majassaan puussa syömässä voileipää. Ketkä saavat tulla majaasi, kysytään. Miten ystävyys näkyy kuvassa? Seuraavaksi kerrotaan Miinasta ja Villestä. Kuinka tyttö ja poika voivat olla keskenään niin hyviä ystäviä? Ei me tiedetä, mitä kummaa siinä nyt on, kuuluu vastaus. Piirrä kuva ihanneystävästä! Jos on karkkia, on ystäviä!

Vasta monipuolisen omaan kokemukseen yhdistyvien jokapäiväisten tapausten avaamisen jälkeen esitetään taulukon muodossa käyttäytymissääntöjä, joista ensimmäisenä kultainen sääntö. Sitten kysytään mikä taulun ohjeista on tärkein ja mitä on vaikein noudattaa.

Erilaisuus antaa sekin aiheen omaan lukuunsa. Se voi olla valittua, kulttuurierojen tuomaa tai tahtomatta saatua, kuten vaikka vammainen. Luonto ja luonnonsuojelu kä-

sitellään perin pohjin, niin hyvin kuin oppilaiden ikäkausi antaa myöten.

Kirja on siis kestäväälle perustalle rakennettu ja taitavasti toteutettu. Jos vain kirjasta riippuu, oppimistulokset ovat varmasti hyviä.

Varhaisnuorten oppikirja vaikennee seksuaalikäyttäytymisestä

Yläasteen *Katse*-kirjassa siirrytään täysin aikuiseen sävyyn ja vaatimaan abstraktiin käsittelytapaan. Kirjassa on kolme osastoa: etiikka ja hyvä elämä, kulttuuri, tulevaisuus. Tässä noudatetaan opetus suunnitelmaa. Esipuheessa huomautetaan oppiaineen henkeen kuuluvan, ettei tarvitse pitäytyä tiukasti vain suunnitelmassa.

Huomiota herättääkin, että murrosikäisten oppikirja vaikennee seksuaalikäyttäytymiseen kuuluvista lukemattomista tapakysymyksistä ja moraaliongelmista, paitsi lyhyttä seksuaalivähemmistöjen ja abortin esittelyä. Onko muka normaali sukupuoli-elämä ongelmatonta, vai halutaanko se jättää kliinisesti terveysopin tunneille?

Hyvässä luokassa tietysti oppilaat pystyvät ottamaan kysymyksiään oma-aloitteisesti esille. Tarkempi seurustelun ja parisuhteen käsittely tulee lukiossa, mutta kaikkihan eivät mene lukioon. Kyllä elämäntietomustiedon kirjankin pitäisi tähän elämäntietomustiedon alueeseen antaa jotain jo peruskoulussa.

Mitä *Katse* ottaa aiheekseen, se käsitellään kiihottomasti ja loogisesti, tavalla jonka varmaan hyväksyisi yhdeksän kymmenestä suomalaisesta. Kun kuitenkin moraalien ja yhteiskunnan kiistakysymykset ovat yleensä kuumia, aiheuttavat kovia tunteita arkielämässä ja julkisuudessa esille nousessaan, tästä seuraa, että niiden todenmukainen, väittelyn ja pahimmillaan riidanomainen käsittely jää elämäntietomustiedossa oppituntien ja opettajan elävöittämiskyvyn varaan. Kirja tarjoaa kyllä mainioita kysymyksiä lähtökohdiksi.

Esimerkiksi uskonnottomien juhlia pohdittaessa tehtäväksi annetaan: Pohtikaa miten erilaisia juh-

lia pitäisi viettää. Mikä olisi soveliaintapa viettää kansainvälistä naisten päivää? Millaisin menoin sinä haluaisit solmia vakavan parisuhteen? Miten uskonnon voi viettää niitä juhlia, joilla on Suomessa kristillinen sisältö?

Tällaiset kysymykset ovat todella hyviä postmodernissa yhteiskunnassa, jossa yhteiset rituaalit katoavat, eivätkä yksin siitä syystä, että uskonnollinen pohja murenee, kuten näemme parhaillaan tapahtuvan Suomessa. Meillä murenee tietoyhteiskunnan ja globalisaation paineessa myös perinteinen yhteiskunnallinen työnjako, ja sitä myöten työelämän sääntöpohja. Samoin koulutuksen ja opiskelun arvostus ja halu panostaa siihen ovat kriisissä.

Tutut urheilulajit tahtovat olla kriisissä kun aina uusia keksitään. Asevelvollisuusarmeija ei enää samalla tavalla tarvitse ja vaadi kaikkia poikia riveihinsä kuin ennen. Kulttuurin alueella vanhat suuruudet ovat edelleen juhlinnan kohteina, mutta kysyä voi kuinka Kiveä ja Sibeliusta parhaiten muistetaan kahdenkymmenen vuoden päästä. Kaikki näihin muutoksissa ole-

viin elämäntietomustiedon alueisiin kuuluneet perinteiset juhlit ja rituaalit rapautuvat nekin, joten se joka koulussa oppii kehittämään omia juhlia, saa hyviä eväitä.

Katse-kirjan etiikkaosasto on selkeästi jaoteltu ja käy aiheensa läpi yksityiskohtaisesti. Se on myös mukana hetken upouudessa kysymyksissä, joiden painoa pitemmällä tähtäimellä ei voi tietää. Laitat ilman lupaa entisen ystäväsi kuvan Irc-galleriaan halventavan ja ironisen nimimerkin taakse. Oikein vai väärin? Perustele vastauksesi seurausetiikan avulla! Liittykö tapaukseen moraalinen valinta? Pystyykö seurauksista päättelemään teon oikeudenmukaisuuden?

Eettisessä ajattelussa esimerkkien valinta tuo aina runsaudenpulan. Jos kirjaan olisi otettu vain näitä tuoreimpia, olisi voinut syntyä käsitys että moraali ajattelu on pelkkä selviytymisopas nykyi-dakossa. Jos olisi otettu vain klassisia, olisi ikään kuin vain kahlattu läpi kulttuurihistoriaa ja kansan-perinnettä. Nyt selkiää, että moraali on ensinnäkin löydettävissä, kulttuurifilosofin hahmotettavissa eri aikojen oloista ja tapahtumista. Se on jaettavissa lajeihinsa ajattelun ja toiminnan kulloistenkin pe-rusteiden mukaan. Onko pidetty silmällä velvolli-suuksia vai seurauksia? Mutta moraali on myös toi-minnan ohje. Se on yhtä hyvin ennakkosuunnitte-lua kuin jälkiviisautta.

Lukiossa pohja teoreettiselle ajattelulle

Lukiolaisten kirjoista Tammen *Dialogi*-sarjan teo-reettisen ajattelun perusteita esittelevä osa on ni-meltään *Tiedosta ja maailmankuvasta*. Järkiperäi-sen ajattelun edellytyksiä ja rakenteita arvioidaan yksilön, tieteen ja yhteiskunnan kannalta. Ensiksi peruskysymykset: mitä on olemassa ja millä tavoin? Nämä kaksi kysymystähän muodostavat perintei-sesti nimettyinä metafysiikan ja ontologian filosofi-set ongelmakentät. Näihin liittyy saumattomasti kysymys mitä voidaan tietää eli epistemologia. Oppikirja tarjoaa siten kunnolla luettuna ja käytet-tyinä lukiolaiselle mainion mahdollisuuden perusta-vanlaatuisten tietoa organisoivien lähestymistapo-jen avulla luoda omaan ajatteluun kunnollinen pi-tävä järjestys.

Nykyinen tietoyhteiskunnaksi sanottu informaatiotulva on helpompi hallita sille, joka osaa asettaa kaiken maailman tiedot sopiviin lokeroihinsa. Tuo tuossa on mielipide tahi arvio, tuo on tutkimusläh-tökohta eli hypoteesi, tuo on tieteellinen teoria, tuo on tutkimustulos. Tuo käsite on tilastollinen, tuo humanistisen tutkimuksen teoriakäsite, tuo luonnon-tieteellinen käsite, tuo propagandan iskulause. To-siasiahan on, että ihmisaivojen kyky käsitellä tie-toa ei aseta meille kovin tiukkoja rajoja, kunhan vain tiedot ovat mielekkäässä suhteessa toisiinsa. Sil-loin niitä pystytään jäsentämään ja käyttämään tehokkaasti.

Lokerointi ei myöskään tarkoita ajattelun jäykkyyttä. Jäykkyys seuraa usein päin vastoin siitä että lokeroita ei ole tarpeeksi. Ylimääräistä vaivaa ja voimia menee paljon ongelmien tilapäisiin hätäha-motuksiin ja niiden korjailuun, eikä varsinaiseen ajattelutyöhön edes päästä.

Tietenkään terve ajattelu ei ole pelkästään ole-mista koskevan opin ja rationaalisuuden varassa.

Hyvät ihmissuhteet ja tunne-elämä ovat vielä tärkeämpiä. Mutta toimivan kulttuuripersonallisuuden rakentaminen vaatii myös filosofisia perustaitoja.

Mitä on tiede? Harvalle keski-ikäiselle omat kou-luvuodet 1950- tai 1960-luvulla tarjosivat selkeää käsitystä tieteiden jaottelusta ja niiden tyyppillisistä tutkimuskohteista. Erytistieteiden ja etenkin luon-nontieteiden tutkimustuloksia ja tutkimusmenetelmiä kyllä opeteltiin. Hyvä niinkin, mutta tänään kun elä-mänkatsomustieto lukiokursseillaan pystyy pätevästi hahmottamaan tieteiden järjestelmän, nykyoppilas on paremmin kotonaan tieteelle ja sen teknisille so-vellutuksille perustuvassa nykymaailmassa.

Tieteellisen tiedon ymmärtämiseen kuuluu olen-naisesti myös taju sen yhteiskunnallisesta ehdolli-suudesta, tiedollisesti monimutkaisesta epävarmuu-desta ja edistyvyydestä. Samalla kun tiede etenee, osa siitä aina vanhenee. Poliitikassa on usein tapa-na ajaa sitä tai tätä hanketta tai torjua aloitteita ve-toamalla tieteellisiin tuloksiin. Vielä äskettäin luon-nonsuojeluvaatimuksia vastustettiin ja yritettiin ly-kätä sanomalla, että saastumisesta tai lajien vähe-nemisestä ei ole tieteellisiä todisteita.

Nyt tieteen toimintatavat ymmärtävä lukiolainen näkee tällaisten puolittotuuksien läpi. Jos on osoi-tettu, että viitakerroksen populaatio jollakin alueella on heikentynyt vahvasti, ei tosin ole osoitettu, että sen elinmahdollisuudet ovat lopullisesti menneet, että ympäristö on niin pahasti tuhoutunut. Hidas tie-teellinen tutkimus ei ole kerta kaikkiaan vielä kerin-nyt hankkimaan tarpeeksi tietoa tilanteesta. Mutta tutkimuksen keskeneräisyys ei kumoa selkeitä ha-vaintoja. Havaitut tosiseikat, niiden syiden tieteelli-nen analyysi ja niistä vedettävät toiminnalliset ja poliittiset johtopäätökset ovat eri asioita, vaikka si-doksissa toisiinsa.

Ontologia on hyödyllistä tuleville skeptikoille ja ateisteille, koska siitä näemme, että kristinopin iki-aikojen Jumalan olemassaolo on samaa luokkaa kuin Aku Ankan. Kumpaakaan ei tavata aineellises-sa todellisuudessa, mutta molemmista on paljon niin sanottua representaatioita, eli käsityksiä, esityksiä, kuvia ja kertomuksia. Nämä ovat siinä mielessä riip-pumattomia ihmisyksilöiden henkilökohtaisista tajun-nansisällöistä, että niiden olemassaolo jatkuu kult-tuurikäytäntöinä. Sukupolvet toisensa jälkeen jatka-vat juttua Aku Ankasta. Hän ja Jumala ovat niin sa-nottuja kulttuuriobjekteja, kuten myös esimerkiksi matematiikan käsitteet. **Karl Popperin** kolmen maa-ilman ontologiassa ne kuuluvat maailma kolmoseen. Maailma yksi on materia, maailma kaksi on yksilön tajunta.

Oppikirjat asiallisia

Editan lukiosarjan *Hyvä yhteiskunta* tuntuu sävyllään vähemmän problematisoivan; pikemminkin se on luennoiva. Luennot ovat kuitenkin ajan tasalla ja kattavia, niin yhteiskunnassa kuin yhteiskuntafilosofiassa, joten taitavan opettajan ja kiinnostuneiden oppilaiden käytössä kirja toiminee. Vaikkapa työelämästä voimme lukea seuraavaa: Työ, siinä mielessä kun se on hengissä pysymisen edellytys tai pakko, ei ole ihmisen perustarve tai edes luonnollinen halu. Kaikkea työtä ei enää voida pitää välttämättömänä ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvoinnille. Voidaan väittää perustellusti, että maailmassa jo nyt tehdään liikaa työtä.

Koska kaikki työnteko muokkaa ympäristöämme, on ympäristönsuojelun kannalta toivottavaa että työntekoa voitaisiin vähentää. Heureka! Kumpi tämä ilosanoma joskus leviäisi suoritusyhteiskuntaamme. Aivan toistahan kuulemme päivästä päivään kaikilla aalloilla. Ei tahdota tunnustaa että toisten työ on välttämättömämpää kuin toisten, esimerkiksi sairaanhoito tärkeämpää kuin teiden kunnossapito.

Yhteiskuntaoppi on ainakin tässä reilusti ja ilahduttavasti edellä vielä modernissa edistysuskossa ja laajentumisajattelussa kiinni olevia yhteiskunnallisia käytäntöjä – ja niitä puolustavien eri tahoilla toimittamia liturgioita.

Ylipäätään kaikki nämä kouluissa suositut kirjat ovat ammattimaisesti toimitettuja, kuvitettuja, taitettuja ja painettuja, voi sanoa erinomaisia. Vähempi ei nykykoululaiselle riittäisikään. Kirjoittajien joukossa on tunnettuja vapaa-ajattelijoita ja yliopiston professoreita. Hyvin ovat siis pullat uunissa kirjojen osalta elämäntutkimustiedossa.

Toinen kysymys on kuinka paljon voimia raskaassa koulutyössä oppilailta riittää kriittiseen ajatteluun. Usein kuultu kysymys heikompien oppilaiden taholta on ollut: Mitä tästä on hyötyä? Suorittavaa tehokkuutta ja aineellista hyvää hankkivaa päämäärätietoisuutta ylistävä kulttuurimme ei ainakaan kansalaistasolla kannusta ajattelua; ei kannusta ja jopa saattaa sen epäluulon alaiseksi – se voi jarruttaa toimintaa ja bisnestä.

Huvittava todistus nykytilanteen

puolustamisen arvoisesta tasosta on vertailu vuonna 1965 julkaistuun koululaisen siveysoppiin nimeltä *Oikein vai väärin*. Sisällöltään sinänsä monipuolinen ja kaunokirjallisuutta ja kulttuurihistoriaa hyvin esille tuova kirja paljastaa aikansa pikkuporvarillisen asenteellisuuden. Tuon vuosikymmenen tunnettu kulttuuriradikalismi ja edistyksellisyys loistaa pois-aolollaan. Lähestymistapaa kuvaavat lukujen otsikot: *Reipas ja hyväntuulinen, Järjestys se olla pitää, Hyvä sydän on kultaa, Tahtoelämän kehittäminen, Juoruilu on vahingollista*.

Oppikirja näkyy tuolloin olleen jäljessä yhteiskuntakehityksestä, päin vastoin kuin tänään. Toisaalta on ehkä nyt enää vaikea tajutakaan, miten yhtenäisen ja ongelmattoman Suomi tuolloin taisi olla. Tai ainakin yhteisesti tunnustettujen arvojen alue oli huomattavasti laajempi kuin nyt. Minkä sille voi. Maailmasta on tullut monimutkaisempi. Elämäntutkimustiedon oppikirjat selittävät uutta tilannetta hyvin.

Erkki Haapaniemi

Pääsihteeriltä

Maahanmuutto, islam ja Jeesus koulussa

Perustelut uskontojen puolesta voidaan jakaa kahtia: Uskonto on totta, tai uskonto on hyödyllistä. Hyötyperustelu ei ole historiassa ollut harvinaista.

Kun luterilainen lahkoo oli levinnyt Ruotsiin, tuli hallitusmuotoon maininta, jonka mukaan hallituksen vahvin perusta on ”yksimielisyys uskonnossa ja oikeassa jumalanpalveluksessa”. Kun uskonnonvapautta alettiin ajaa 1800-luvun jälkipuoliskolla, luterilaisuutta puolustettiin yhtenäisyyden takaajana ortodoksista Venäjää vastaan.

Sisällissodan jälkeen valtionkirkko nähtiin tärkeänä kommunismin vastaisena rintamana. Sodan aikana valtionkirkko otettiin mukaan kansallisen yhtenäisyyden talkoisiin, ja taas 1960-luvulla se oli jonkinlainen vasemmistolaisuuden vastavoima.

Vuosikymmen sitten valtionkirkkoa puolustettiin muurina vielä ikävämpiä lahkoja vastaan. Arveltiin että Jehovan todistajat, mormonit ja niin edelleen valtaavat Suomen ilman luterilaisuutta. Perustelu oli alkuaankin ontuva – kuin juottaisi olutta jollekulle estääkseen tätä juomasta viinaa – ja on nyt osoittautunut todellisuudessaakin pätemättömäksi.

Uusin perustelu uskonnon asemalle on islam. Jeesuksen poistaminen koulun joulusta nähdään ”oman” kristillisen kulttuurin korvaamisella vieraalla kulttuurilla. Joko oletetaan, että olla lukematta Raamattua on sama kuin lukea Koraania, tai että islamiin on pidempi matka kristinuskosta kuin uskonnottomuudesta.

Islam puolestaan yhdistetään maahanmuuttoon, ja maahanmuuton suhteen mielipiteet näyttävät jakautuvan entistä selvemmin kahtia. Virallinen Suomi kannattaa näyttävästi työperäistä maahanmuuttoa, ja jopa ministeriön nimeksi halutaan maahanmuuttoministeriö. Toisaalta internetissä yhä

useampi blogi kirjoittaa maahanmuuttoa vastaan.

Vaikka mukana on perinteistä ”ne vie meidän naiset” -rasismia, on joukkoon noussut asiakritiikkiä. Tilastoja ulkomaalaisten rikollisuudesta ja työttömyydestä siteerataan yhä useammin, ja kohtuuton monikulttuurin itseisarvoista hyvyttä vastaan kirjoittaa moni. Kannatus ei rajoitu blogeihin: esimerkiksi perussuomalaisten **Jussi Halla-aho** sai viime vaaleissa yli 2 200 ääntä olematta juurikaan esillä perinteisessä mediassa.

Vapaa-ajattelijain liitolla ei tietysti maahanmuuttoon ole yhtenäistä kantaa, kuten ei useimpiin muihinkaan asioihin. Tietenkin kritisoimme uskonnon – maahanmuuttajan tai syntyperäisen suomalaisen – näkemistä jotenkin lähtökohtaisesti hyvänä asiana.

Meille itsellemme on selvää, että hyppy yhdestä jumalasta toiseen on lyhyempi kuin suuri loikkaus ateismista uskoon. Kyse ei tässääkään asiassa ole siitä, että tarvitsemme hienostuneempia argumentteja. Meidän täytyy vain toistaa tätä yksinkertaista tosiasiaa, kunnes se ymmärretään. Voimme vedota esimerkiksi siihen, että myöskään perinteinen uhka, pienten laukojen nousu, ei ole toteutunut kirkoistaeroamisbuumista huolimatta.

Maahanmuuton suuruus, muuttajien sulautuminen, kantaväestön asenteet ja maahanmuuttajien turvautuminen uskoon ovat kaikki toistaiseksi avoimia. Vaikka esimerkiksi islamilainen puolue on jäänyt vielä kuriositeetiksi, voi tilanne muuttua. Vastareaktio islamille saattaa olla kristinuskon korostaminen. Tämä on eräs niistä asioista, joita vapaa-ajattelijoiden pitää seurata. Islamia pitää vastustaa, mutta ei muita uskontoja tukemalla.

Jori Mäntysalo

Kansanvaltuuskunnan uskonasiainkomissaari O.W. Kuusinen:

Kirkko erotetaan valtiosta kesän 1918 valtiopäivillä

Tuonpuoleisiin uskovien leipäpappien verenma-kuinen tuki valkoisille vuoden 1918 sisällissodassa sellittynee ainakin osin oheisen arkistolähteen perusteella. Jos kansanvaltuuskunnan tahto olisi toteutunut, niin kirkko olisi erotettu valtiosta kesän 1918 valtiopäivillä.

Näin ainakin vakuutti opetus- ja uskononasiain komissaari **O. W. Kuusinen** helmikuussa luonaan asia tiedustelemassa käyneelle ortodoksisen kirkon valtuuskunnalle. Siihen kuuluivat kirkkoherra, rovasti **N. Vasiljew** ja seurakunnan kuratorion sihteeri **A. Nikolaew**.

Komissaari Kuusinen ja ”valtiovaltaan yhteyttä ottanut” valtuuskunta kävivät aiheesta seuraavalla laista keskustelua 13. helmikuuta 1918 ortodoksisen seurakunnan pöytäkirjan mukaan. Pöytäkirjan julkisti *Karjalan Heimo* -lehti (nro 9-10/ 1973).

Kysymys: Tuleeko kirkko erotetuksi valtiosta ja milloin?

Vastaus (Kuusinen): Kirkko tulee erotetuksi valtiosta. Tämä kysymys tulee esille uudelleen valituilla valtiopäivillä ensi kesänä.

Kysymys: Mitä oikeuksia erotettu kirkko tulee nauttimaan?

Vastaus: Laillisen yhdistyksen tai liiton täydellisillä juridisen henkilön oikeuksilla.

Kysymys: Tullaanko Suomessa soveltamaan vaikka osittain Venäjän Kansankomissarien dekrettii?

Vastaus: Ei. Koska Suomen hallitus katsoo, että seurakuntien jäseninä tulevat pääosalta olemaan Suomen kansalaisia. Kirkkojen omaisuuteen tullaan puuttumaan vain siinä suhteessa minkä se oli saanut laittomasti ja rikastunut pitäjien ja kaupunkien kustannuksella saaden suuria maa-alueita käyttöönsä ja kirkon tarpeisiin ja jotka ”historiallisen” ajan kuluksia olivat siirtyneet kirkkojen omaisuudeksi. Kirkkojen alla olevat maat (tontit) tulevat jäämään kirkkojen omaisuudeksi, mikäli maa-alue ei ole poikkeuksellisen suuri. Hautausmaat jäävät seurakuntien omaisuudeksi. Kirkkojen omaisuus (irtaimisto), joka on saatu lahjaksi eikä tilapäiseen käyttöön, jää kirkolle.

Esa Aallas

Kuvassa V. Molotov allekirjoittaa Neuvostoliiton ja Suomen ”kansanhallituksen” välistä sopimusta. Otto Ville Kuusinen seisomassa Molotovin takana.

Tuomioja tunnustautui julkiateistiksi

Suomalaispoliitikkojen, kuin sen paremmin poliitikkojen muuallakin päin maailmaa, ei ole ollut tapana julistautua julkisesti ateistiksi. Kansanedustaja Erkki Tuomioja teki sen 200-päisen yleisön edessä Skepsis ry:n 20-vuotisjuhlassa itsenäisyyspäivän aattona viime vuonna.

Kansanedustaja **Erkki Tuomioja** oli kutsuttu yhdeksi juhlapuhujaksi Helsingin yliopiston Porthaniassa 5. joulukuuta järjestettyyn Skepsis ry:n 20-vuotisjuhlaseminaariin. Hän on yksi neljästä Tieto-Finlandialla palkitusta Skepsiksen jäsenestä, joilta kaikilta oli pyydetty puheenvuoro otsikolla ”Mitä toivot Skepsikseltä?”

Tuomioja totesi, ettei hän ollut ollut järin aktiivi jäsen pseudotieteitä, huuhaata ja harhaoppeja vastustavassa Skepsiksessä. Yhdistykseen hän oli liittynyt ensinnäkin siksi, että piti kaikkea taikauskoa, puoskarointia, hyötytarkoituksessa harjoitettua huijausta ja erilaista huuhaalääkintää paitsi vastenmielisenä niin usein myös ihmisten terveydelle vaarallisina ja heidän henkistä tasapainoaan uhkaavina asioina.

– On tärkeää, että tällaisia ilmiöitä vastaan taistellaan määrätietoisesti, hän painotti.

Mutta oli Tuomiojalla vielä muitakin syitä. Hän vakuutti olevansa ”rationaalisen, historiallisen, ei-idealistisen maailmankatsomuksen ja humanistisen elämäntavan kannattaja”, ja sanoi sitten suoraan ”olen ateisti”.

Tuomioja myönsi, ettei poliitikon ole helppoa tunnustautua ateistiksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa mielipidemittaukset kertovat, että amerikkalaiset jo hyväksyvät presidentikseen naisen, värillisen tai homoseksuaalin, mutta lähes puolet pitää edelleenkin mahdottomana ajatusta, että presidentiksi va-

littaisiin ateisti.

Tuomioja kertoi saaneensa lisärohkaisua **Richard Dawkinsin, Daniel C. Dennetin ja Christopher Hitchkinsin** kirjoista, joita hän oli syksyn aikana lukenut suurella antaumuksella.

Uskonto vaarallista politiikkaa

Pohtiessaan uskonnon asemaa politiikassa Tuomioja myönsi tunteneensa jonkinasteista huonoa omatuntoa, kun hän ulkoministerinä kehotteli maltillisuuteen ja ymmärrykseen taannoisessa Muhammed-pilapiirroksista syntyneessä kohussa.

Tuomiojan mukaan rauhoittelu ja anteeksipyytely voi olla viisasta politiikassa, mutta samalla on kuitenkin pidettävä yksiselitteisesti kiinni periaatteista, että mikään uskonto, uskonnollinen tuntemus tai uskomus ei voi saada erityissuojaa sananvapauden, avoimen keskustelun ja avoimen yhteiskunnan toimintaperiaatteita vastaan.

– Oikean tasapainon löytäminen tulee olemaan lähivuosina ja vuosikymmeninä hyvin vaikeaa. Toivoisin, että ne, joilla ei ole kulloistakin hallitusvastuuta, joka pakottaa pitämään kielen vähän enemmän keskellä suuta, osallistuisivat avoimemmin keskusteluun ja pitäisivät sananvapauden periaatteet kirkkaana, hän totesi.

Tuomioja myös varoitti yleistästä uskonnon fanaattisuuden pelkästään islamiin. Hän muistutti, että kaikkiin järjestäytyneisiin tai järjestäytymättö-

miin uskontoihin on eri aikoina ja eri paikoissa liittynyt samankaltaisia suvaitsemattomuuden ja fanaattisuuden vivahteita. Kaikki valtauskonnot ovat jossain vaiheessa jossain päin maailmaa syyllistyneet terroritekoihin.

– Toki islam on tällä hetkellä ehkä vaarallisin esimerkki, sillä se on ainoa uskonto, jonka nimissä yritetään nykyään pystyttää teknokraattisia valtioita, joissa suurin päätösvalta on uskonnollisilla johtajilla. Yhdysvaltojen tilanne ei tosin ole kovin paljon parempi, kun katsoo minkälaista roolia uskonto siellä esittää. Maassa on presidentti, joka on perustellut hyökkäystään Irakiin jumalallisella johdatuksella, hän huomautti.

Uskonnottomien vakaumusta kunnioitettava

Tuomioja puhui skeptikoille, vaikka hän olisi voinut osoittaa sanansa yhtä hyvin myös vapaa-ajatteliijoille, joita tosin mitä ilmeisemmin oli suuri osa yleisöstä. Hän sanoi olevansa huolissaan siitä, että niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa näytetään kaikista vähiten kunnioitettavan niiden vakaumusta, jotka eivät tunnusta mitään uskontoa tai uskomusta.

– Miksi heidän vakaumuksensa pitäisi olla jotenkin vähempiarvoinen tai vähemmän suojattu kun joidenkin muiden uskonnollinen vakaumus, hän kysyi.

Tuomioja toivoi, että Skepsis ja sen jäsenistö ryhtyisi voimakkaasti ajamaan valtion ja kirkon täydellistä eroa. Skepsiksen pitäisi olla mukana vaatimassa myös teologisten tiedekuntien poistamista julkisin varoin ylläpidetyistä tiedeyliopistoissa ja korkeakouluissa.

Tuomiojan mielestä suojelua tarvitsevat ennen kaikkea alaikäiset lapset.

– Kuten Dawkins on todennut, jotain kammottavaa on siinä, että uutisissa voidaan puhua katolisista, protestanttisista tai islamilaisista lapsista ikään kuin heillä olisi olemassa jokin etukäteen annettu uskomus, jota pitää varjella ja kunnioittaa. Heitä, joilla ei vielä ole olemassa edellytyksiä tehdä omia ratkaisujaan, pitäisi varjella uskontojen tai uskomusten pakkosyötöltä, Tuomioja painotti.

Jälkinäytös

Tuomiojan puhe oli vähällä mennä valtamedialta sivu suun, sillä seminaarissa ei tainnut olla juuri mediaväkeä paikalla. Puhetta oli referoitu vuoden viimeisessä *Skeptikko*-lehdessä, mutta se tuli painosta vasta tammikuussa. Vasta tuolloin joku toi-

mituksessa havahtui, että tässä oli isokin uutinen.

Ensimmäisenä asiaan tarttui *Ilta-Sanomien*, joka kertoi isoin otsikoin Tuomiojan kaapista tulosta 4. tammikuuta. Huomiota herätti myös entisen ulkoministerin ja mahdollisesti tulevan sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtajan vaatimus kirkon ja valtion erosta sekä teologisen opetuksen poispoistamisesta yliopistoista.

Hieman taisi Tuomioja itsekin säikähtää lausumiaan, sillä hän sai aiheen perustella näkemyksiään verkkosivuillaan 10. tammikuuta. Siinä Tuomioja sanoo itsekin yllättyneensä teologista tiedekuntaa koskevan lausumansa johdosta saamastaan palautteesta, vaikka hän oli mielestään tuonut asian esille lähinnä sivuhuomautuksena.

– Enin osa palautteesta huomauttaa aivan oikein, että teologisessa tiedekunnassa harjoitetaan uskontoihin ja kirkkoon kohdistuvaa tieteen sääntöjen mukaista tutkimusta ja opetusta, joka ei ole millään tavoin tunnustuksellista. Tämän toki tiedän ja siksi myös totesin puheenvuorossani, että uskonnon ja uskomusten tutkimukselle pitää olla tiedeyliopistossa paikkansa. Mutta tarvitaanko sitä varten erillistä teologista eli jumaluusopillista tiedekuntaa vai olisiko sen oikeampi paikka muiden tieteiden yhteydessä, Tuomioja kysyy.

Tuomiojan mukaan yksi vahva peruste sille, että kirkon toimihenkilöiden koulutus on sidottuna teologiseen tiedekuntaan on, että näin on tehokkaasti torjuttu sellaista uskonnollista fundamentalismia, joka kukoistaa helpommin olosuhteissa, joissa uskonnollinen yhteisö itse vastaa heidän koulutuksestaan.

– Tämä on varmaan totta, mutta synnyttää kysymyksen siitä, onko kuitenkaan julkisen yliopistolaitoksen ja valtiovallan asiana toimia minkään uskonnollisen opin oikeaoppisuuden vaalijana, vaikka se kohdistuisikin sellaisen ”vääraoppisuuden” torjumiseen, joista olisi laajempaakin yhteiskunnallista vahinkoa, Tuomioja kirjoittaa nettisivuillaan.

Muuten, täsmälleen samoin perustein Ruotsissa on vakavissaan herätetty keskustelua imaamien kouluttamisesta valtion varoin, kuten *Helsingin Sanomat* kertoi pari päivää sitten.

(Tässä jutussa on referoitu ja käytetty lähteenä *Skeptikko*-lehden päätoimittajan **Risto K. Järvisen** artikkelia ”Myös uskonnotonta vakaumusta on kunnioitettava” (*Skeptikko* 4/2007), jossa hän siteeraa Tuomiojan Skepsis ry:n 20-vuotisjuhlassa pitämää puhetta.)

Marketta Ollikainen

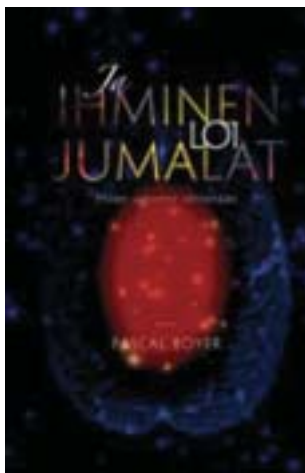
Jumalat loisivat aivoissa

Pascal Boyer

Ja ihminen loi jumalat – Miten uskonto selitetään

(Suom. Tiina Arppe)

WSOY 2007

Uskontotieteilijä **Pascal Boyerin** alunperin vuonna 2001 ilmestynyt teos *Ja ihminen loi jumalat – Miten uskonto selitetään* on tervetullut lisä aiemmin suomennettuun uskontokriittiseen kirjallisuuteen. Boyerin lähestymistapa ei varsinaisesti ole uskontokriittinen vaan tieteellinen – vieläpä monitieteinen. Silti kirjan luettuaan ei

voi kuin hämmästellä ihmismielen sisäsyntyistä taipumusta keksiä jumalia ja muita henkiolentoja lähes tyhjästä. Kaikkihan tietävät, että tyhjästä on paha nyhjäistä. Ainakin minä olen kirjan luettuani entistä uskontokriittisempi.

Johdannon teokseen on kirjoittanut kansainvälisesti tunnettu suomalainen uskontotieteilijä **Ilkka Pyysiäinen**. Hän lupaa lukijalle älyllisesti leppoisaa tunnelmallista matkaa Boyerin tekstin parissa ja pitää lupauksensa. Boyer kirjoittaa vaikeasta ja kiehtovasta aiheesta selkeästi ja huumoriakin on sopivasti mukana. **Tiina Arppen** suomennos on kauttaaltaan erinomaista jälkeä.

Boyerin lähestymistapa uskontojen tutkimiseen on monitieteinen, mutta pääroolissa ovat nykyaikainen kognitiotiede ja evoluutiopsykologia. Nämä tieteenalat ovat viime vuosina osoittautuneet todella hedelmällisiksi uskontojen tieteellisessä selittämisessä ja vaikkei Boyerin selitys suinkaan ole lopullinen, on se joka tapauksessa siinä mielessä lopullinen, ettei sen jälkeen kenenkään enää soisi epäilevän sitä, mistä jumalat ovat kotoisin.

Väärinkäsityksistä eroon

Boyer kirjoittaa (s. 25), miten ”uskonnon alkuperän selitykset ovat skenaarioita. Kukin niistä kuvaa tapahtumasarjan, joka tapahtuu joko ihmisten mielessä tai heidän yhteiskunnassaan, toisinaan pitkien ajanjaksojen aikana, päätyäkseen lopulta uskontona sellaisena kuin me sen tunnemme. Nämä kertomukset voivat kuitenkin olla harhaanjohtavia.” Tarinoiden edetessä ihmiset näet unohtavat tarkistaa, ”onko kukin kohtaus todella tapahtunut niin kuin tarina sen kuvaa”.

Tekijän mielestä tarina ilmiön selittämisen asemesta usein johtaa meidät umpikujaan, ”vaikka kiinnostavampi ja helpompi tie voi löytyä aivan vierestä”. Näin on asian laita myös uskontojen selittämisessä.

Boyer kritisoi teorioita uskonnon alkuperästä, mikäli ne ovat vaikkapa seuraavanlaisia: ”ihmismieli janoaa selityksiä; ihmisielu kaipaa lohdutusta; inhimillinen yhteiskunta tarvitsee järjestystä; ihmisen järki on altis harhakuviteluille” (s. 19). Kaikki nämä selitykset vaikuttavat ensisilmäyksellä uskottavilta, mutta tarkemmin ajatellen mikään niistä ei pidä paikkaansa. Todellinen selitys piilee jossain aivan muualla.

Uskonto ei ole järjen puutetta

Vastoin usein kuultua selitystä, uskonto ei ole järjen tai ajattelun puutetta. Boyer kritisoi erittäin tervästi tällaista ”pitkää ja kunnianarvoisaa” skenaarioria edustavaa perinnettä.

Uskonnoissa on kuitenkin jotain, joka saa ne välittymään sukupolvelta toiselle. Kyse on elinkelepoisten ideoiden siirrosta, biologi **Richard Dawkinsin** lanseeraamasta ”memetiikasta”. Eli jotkut ”meemit” tarttuvat ihmisaivoihin muita herkemmin ja Boyerin teos käsittelee juuri tätä. Mikä tekee uskonnollisista ideoista sellaisia, että ne kiehtovat meitä ja jäävät eloon kulttuuristen ideoiden olemas-

saolokamppailussa?

Tekijä ottaa tarkasteluun ”antropologisen työkalupakin numero 1: kulttuuri ja meemit” (s. 49). Tässä osiossa hän myös aiheellisesti kritisoi Dawkin sin meemi-geeni -rinnastusta: ”jos kulttuurin siirtymistä tutkii tarkemmin, lopputulos ei millään tavoin muistuta meemien monistumista äärettömiin identtisinä. Täysin päinvastoin, siirtymisprosessi näyttää kuin itsestään synnyttävän poikkeuksellisen runsaasti outoja muunnelmia” (s. 53).

Boyer osoittaa, että ”inhimillisen viestinnän saralla *onnistunut tiedonsiirto edellyttää sekä työstämistä että vääristymistä*” (s. 55). Tämän jälkeen hän siirtyy tarkastelemaan sitä, *miksi* jotkin ajatukset ja ideat säilyvät ihmismielessä melko samanlaisena, työstämisestä ja vääristymisestä huolimatta. Tässä yhteydessä hän kirjoittaa ajatusten ”hyvyydestä” niiden eloonjäämismielessä.

Ihmismieli ei suinkaan ole tyhjä taulu, johon voi si upottaa mitä tahansa. Nykyaikainen kognitiotiede on osoittanut, että mieli päinvastoin sisältää lukuisia sisäsyntyisiä eli niin sanottuja kovakoodattuja valmiuksia omaksua *käsitteitä* ja *käsitteellisiä skeemoja*. Muokkaus puolestaan edellyttää *inferenssejä* eli päätelmiä. Boyer kirjoittaa:

”Vaikka aivot vääristävät ja muovaavat jatkuvasti kulttuurista ainesta uudelleen, ihmismieli ei silti ole satunnaisten mielle yhtymien sekasotku. Siihen sisältyy mentaalaisia taipumuksia, jotka ohjaavat sitä järjestämään käsitteellisen aineksen tietyllä tavalla pikemmin kuin jollakin toisella (s. 58).”

Tämä osio kirjasta on erittäin mielenkiintoinen, koska se paljastaa olennaisia seikkoja ihmismielen synnynnäisistä ominaisuuksista. Jo hyvin pienet lapset osaavat intuitiivisesti päätellä yksittäistapauksista yleiseen ja ilman myötäsyttyisiä mielenvalmiuksia tätä on mahdoton selittää.

Evoluutiopsykologia

Uskontojen tieteellisen selittämisen työkalupakkiin kuuluu myös evoluutiopsykologia, jonka avulla mainittujen mielenominaisuuksien evoluutiohistoria voidaan selvittää. Ihmiset jakavat oliot intuitiivisesti *ontologisiin kategorioihin*, kuten luonnonesi-neisiin, kasveihin, eläimiin, henkilöihin ja artefakteihin.

Ihmiselle on niin itsestään selvää jakaa asiat automaattisesti eri ontologisiin kategorioihin, että on suorastaan outoa, miten vasta viime vuosikymmeninä tähän on alettu kiinnittää tieteellistä huomiota. Kun tätä tarkastellaan evoluution näkökulmas-

ta, selviää, että jako on evoluutioympäristössä edistänyt ihmisen eloonjäämistä ja lisääntymistä.

Liikkuva petoeläin on ollut pakko havaita ja tunnistaa salamannopeasti, muuten on käynyt huonosti. Myöskään artefaktia eli ihmisen valmistamaa esinettä ei ole kannattanut pelätä kuten vaikkapa leijonaa, ellei se sitten ole ollut ase. Kasvit on pitänyt oppia tunnistamaan, koska joukossa on myrkyllisiä ja jopa tappavia lajeja. Henkilöt on syytä tunnistaa, jotta muistaa, mitä he ovat tehneet ja ovatko he kenties sinulle velkaa. Tai sinä heille.

Evoluutiopsykologian ympärillä on käyty kiistaa siitä, muodostuuko ihmismieli *moduuleista*, eri sopeutumisongelmia ratkaisemaan kehittyneistä evolutiivisista *adaptaatioista*. Boyer osoittaa teoksessaan, että aivoissa todellakin on erilaisia neuro-nijärjestelmiä, jotka huolehtivat eri tehtävistä.

Kehityopsykologia

Tekijä kirjoittaa, miten ”kaikkein kiehtovimmat esimerkit mielen tietosanakirjasta – tai täsmällisemmin ilmaistuna niistä järjestelmistä, jotka muodostavat meistä ensyklopedialta näyttävän kokonaisuuden – ovat peräisin kehityopsykologiasta. Tämä ei ole sattumaa. Lasten tutkiminen herättää kaikkein perustavimpia filosofisia kysymyksiä: mistä tieto on peräisin? Kuinka on mahdollista oppia mitään? ...” (s. 127).

On kiehtovaa lukea, miten pikkulapsi intuitiivisesti ymmärtää, että jos yhden krokotiilin sisältä löytyy elimiä, luita ja lihaksia, löytyy niitä *kaikkien* krokotiilien sisältä. Tätä ei tarvitse lapselle erikseen opettaa. Samoin lapsi ymmärtää, että jos yksi kissa synnyttää eläviä poikasia, synnyttävät niitä kaikki muutkin (naaras)kissat.

Boyer kertoo myös, miten ”pikkuvauvat alkavat melkein heti syntymänsä jälkeen suhtautua kasvoihin aivan erityislaatuisena visuaalisena ärsykkeenä. Kyse ei ole pelkästään siitä, että he havaitsisivat eron kasvojen ja muiden ympäristönsä objektien välillä. He kiinnittävät myös paljon enemmän huomiota kasvojen välisiin eroihin kuin muiden visuaalisten ärsykkeiden eroihin” (s. 131).

Vauva siis ”muodostaa nopeasti eräänlaisen tietokannan itselleen tärkeistä henkilöistä” (*ib.*). Tämä on tietenkin sosiaaliselle lajille elintärkeää.

Pikkulapset osaavat myös aritmetiikkaa – ilman opettamista. Jo puolivuotias imeväinen ymmärtää, ettei kaksi kohdetta voi muuttua yhdeksi. Vastaavia kykyjä on sylilapsilla vaikka kuinka paljon ja Boyer kertoo niistä äärimmäisen kiehtovasti ja hauskesti.

Selitys vai osaselitys?

Boyerin selitys uskonnollisille käsitteille on yksinkertaistaen se, että eräät niiden ”intuitionvastaiset” piirteet loukkaavat ontologisten kategorioidemme jäsenten ominaisuuksia. Intuitionvastaisuus tarkoittaa lähinnä sitä, että piirre ei vastaa arkiajatteluamme, esimerkiksi kuollut esi-isä, joka vaeltaa näkymättömänä keskuudessamme. Samalla tällaiset piirteet tekevät käsitteistä erityisen mielenkiintoisia. Intuitionvastaisuutta ei kuitenkaan saa olla liikaa, vaan juuri sopivassa määrin. Jos näet käsitykset ovat liian intuitionvastaisia, niitä ei enää ole helppo käsitellä mielessä ja ne unohtuvat nopeasti. Jos ne sen sijaan ovat juuri sopivasti intuitionvastaisia, ne ikään kuin loisivat aivoissamme myötäsyttyisten ontologisten kategorioiden loukkauksina.

Uskonnollisille käsitteille on myös tärkeää, että ne ovat ihmiselle sosiaalisesti tärkeässä roolissa ja vetoavat tunteisiin. Taustalla vaikuttaa muun muassa yhteisön toiminnan säätely, eritoten moraalit. Usein moraaliperiaatteet ajatellaan intuitionvastaisen toimijoiden, esi-isien henkien tai jumalten, määräyksiksi. Boyer esittelee antropologiasta paljon hauskeita tapauksia, muun muassa vuoren, jolle eräs heimo tarjoilee lepyttäviä ruokauhreja.

Boyer näkee uskonnollisuuden ihmisen lajityypillisenä ominaisuutena ja silloin sitä voidaan tutkia kuten mitä tahansa käyttäytymispiirrettä. Boyerin yleistajuisen esityksen jälkeen lukija haluaa lisää, koska kaikesta huolimatta, selitys ei täysin tyydytä.

Eryteisesti olen tyytymätön teoksessa kuvattuun uskonnollisen fundamentalismin syyhyn. Tekijän mukaan kyseessä olisi lähinnä varoitus ”luopuruuden hinnasta” uskovaistovereille (s. 330-336). Tästä Boyer mielestäni uppoaa poliittisen korrektiuden suohon.

Eryteisesti olisin kaivannut terävää ja älyllisesti rehelliä evolutiivista analyysia ihmisen väkivalta-käyttäytymisen juurista ja sisä-ulkoryhmäjaosta, joka poikkeuksesta on erilaisten laajojen konfliktien taustalla. Uskonnon nimissä harjoitettu sorto ja väkivalta eivät tee poikkeusta; itse asiassa eräiden teoreetikkojen mukaan uskonto itsessään voi olla sodankäyntiä edistämään kehittyneet adaptatiot.

Uskontotieteilijöille – vaikkapa kirjaan sinänsä mainion esipuheen kirjoittaneelle Ilkka Pyysiäiselle on mielestäni valitettavan tyypillistä se, etteivät he ota rohkeasti kantaa kysymykseen jumalien olemassaolosta. Alan tutkimus näet mielestäni osoittaa kristallinkirkkaasti sen, että jumalat ovat vain ja ainoastaan eräiden ihmisten aivoissa loisivina, sopivasti intuitionvastaisia representaatioita, ei muuta.

Se, onko uskonto itsessään ihmislajille tai -yksilölle hyvä vai paha asia, riippuu pitkälti uskonlujudesta ja siitä, mihin ja miten uskotaan. Joukkotuhoaseiden ja terrorismin aikakaudella toivoisi, että ihmiskunta oppisi erottamaan sopivasti intuitionvastaiset sadut ja runot todellisuudesta – riippumatta siitä, kutsutaanko niitä niiden oikealla nimellä vai uskonnoksi.

Ateismi on myös ihmisen lajityypillinen ominaisuus. Jokainen pikkuvauva on näet syntyessään ateisti, jos termi määritellään ”uskon poissaoloksi”. Sen, mitä me vauvan mieleen upotamme, ei välttämättä tarvitse olla totuutena tarjottua, sopivasti intuitionvastaista satua. Valehtelevä on sitä paitsi moraalitonta – jo uskonnon itsensäkin mukaan.

Jussi K. Niemelä

Kirjoittaja on tietokirjailija ja vapaa toimittaja

Oikaisuja

Viime *Vapaa Ajattelijaan* jäi valitettavan runsaasti tahattomia virheitä. Pahoittelemme. Yritämme jatkossa olla huoleellisempia.

Esa Honkanen Kotkasta pyysi huomauttamaan, ettei hän ole Helsingin Rautatien soittajien ”kapellimestari”, kuten virheellisesti lehdessä kerroimme.

– En ole tekemisissä Helsingin Rautatien soittajien kanssa muuten kuin että tunnen sattumalta siinä soittavan ex-kotkanpojan **Jyrki Kilapan**, jon-

ka suosiollisella avustuksella tämä puhallinseitsikko tuli päräyttämään *Vapaa-ajattelijan* marsin liiton 70-vuotisjuhlassa, hän kertoo.

Esa sanoo olevansa niin sanottu kapakkamusiikko, joka ”näpelöi haitarpeleä ja urkuja”.

Toimitus

Mahdollinen moraalil ilman uskontoja

Otsikon tärkein sana on "mahdollinen". Mahdollinen todennäköisenä, ei varmaan tietoon perustuvana, probaabelina, ja mahdollinen toteutumiskelpoisena, ei vielä toteutuneena, potentiaalisena. Otsikko ei ole väite, muttei suora kysymyskään. Se on kutsu moraalisesti täysi-ikäiseksi itsensä tuntevalle.

Theologian tohtori ja eksegeetti **Kari Kuulan** mukaan Raamatun tyylistä, kovista ja väkivaltaisista teksteistä näkyy ihmisen jumalakuvan järkyttävyyden (RT 5.7.07). Maallikkona suomennan "jumalakuvan järkyttävyyden" oman ihmiskuvamme karkeudeksi. Me ihmisethän itse luomme jumaliamme omiksi kuviksemme.

Sivilisaatiotamme luonnehtii moraalinen eriseuraisuus. Viisauteen ystäväystyvä pyrkii sopeuttamaan olemisen tapansa tässä ajattelun, uskomusten ja tottumusten epäjatkuvuudessa. Eräs ajattelutottumuksen muoto on uskomusjärjestelmä, joka perustuen polveutuvaan toistoon hioo tapamme.

Näkyvämmien maailmojen kuvittelemisen heikentää ihmisen valppautta selvittää, miten asiat todellisuudessa ovat, mitä tapahtuu todella. Esimerkiksi uskonnollisessa uskossa, uskoon uskomisessa, malttamaton ihminen tai ihmisryhmä "tietää varmasti", miksi pakko sanelee väistämättömään tekkoon tai ei-tekemiseen. Kaunaan meidän "synnissä suruttomien" keskellä virittyy ajattelu: kaikki tai ei mitään, kaikki oikein tai kaikki väärin. Todellisuudessa kuitenkin sattuman todennäköinen keskin-kertaisuus väljähtyneessä arjessa. Usko tulee koetelluksi, josta seuraa moralistinen uskomusjärjes-

telmä.

Malttamattoman todellisuus ei horju, kun näky-mätön maailma toimii omalakisesti, jumalallisesti. Maltillisesti uskovaista edustaa ihminen tai ihmisryhmä, joka käpertyy itseensä odottamaan elämän jälkeistä palkintoa. Tällöin evankeliointi ehkä porvaristuu ja haalistuu laimeiksi paimenkirjeiksi nurmettomaksi laidunnetussa laaksossa.

Uskontojen ihmisiä kesyttävä läsnäolo voi aiheuttaa uskonnottomassakin migreeniä, sillä kirkkoisien äänekkäät moraalitodutudet läpäisevät helposti koko tiedonvälityskentän, ja hengellinen inseminatio on lukuisien työpaikkojen ja, mikä ikävintä, moraalisesti vajaavaltaiten lasten arkipäivää. Mahdollisessa moraalifilosofiassa uskonnoton lohduttautuu ajatuksella, ettei moraalisenä eläimenä oleminen mitätöi häntä kulttuuriolentona. Päin vastoin. Viisaus, sapientia, on lajimme eräs kollektiivinen ominaisuus, joka piehtaroi, koska ei koskaan dominoi.

Mielekkäät, mahdolliset, moraaliasenteet viivähtävät enemmistössä ehkä selkeimmin tuomitsemalla "aivan mahdottomat moraalit". Mutta voi käydä toisinkin. Moraalisesti täysi-ikäinen voi asettua enemmistöä vastaan ja tulla moraalissaan autuaaksi. Kapinoiva esittää uuden paradigman, mittaopin, josta voi ajan myötä muodostua enemmistön uusi ohimenevä uskomusjärjestelmä. Silti jää kysymys moraalista täysi-ikäisyydestä.

*Jouko Saksio
vapaa-ajattelija
Oulu*

Vielä vanhasta kuvasta

Kahdessa edellisessä *Vapaa Ajattelijassa* julkais-tusta kuvasta liiton kunniapuheenjohtaja **Timo Vasama** kertoi tunnistaneensa varmuudella ainakin kaksi ihmistä ja ehkä kolmannenkin. Hän arveli, että kuva oli otettu joskus 1950-luvulla todennäköisesti liittoneuvoston kokouksen yhteydessä.

Vasaman mukaan kuvassa keskellä oleva mies oli **Arvo Lindstedt** ja mies takarivissä, kol-

mas vasemmalta oli **Väinö Muuri**. Edessä olevaa silmälasipäistä naista hän arveli **Sirkka Lehtivuoreksi**, mutta ei ollut siitä sataprosenttisen varma.

Ilmoitelkaa meille, jos teillä on lisätietoa kuvasta ja/tai olette erimieltä tähän mennessä ilmi tulleista tiedoista.

Toimitus

Uutisia

Liittokokous Tuorlan Majatalossa

Vapaa-ajattelijain liiton liittokokous pidetään 14. – 15. kesäkuuta luonnonkauniissa kartanoympäristössä Piikkiössä, 13 kilometrin päässä Turun keskustasta.

Vanhan kuninkaantien varrella sijaitsevan Tuorlan kartanon alueella toimii nykyään Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitos, joka on erikoistunut maatalous-, puutarha- sekä luonto- ja ympäristöalan opetukseen.

Liittokokouksen käytännön järjestelyistä vastaa alueella toimiva yksityinen Tuorlan Majatalo, jonka ravintola, osa majoitustiloista ja herku- ja lahjapuoti toimivat vanhassa 1820-luvulla rakennutussa tilan Voudin asuin- ja konttorirakennuksessa. Puoti ja ravintola tarjoavat paikallista lähiruokaa – käytännössä sekä oppilaitoksen oman puutarhan, myös lähialueen vihannesviljelijöiden, kalastajien ja lihantuottajien tuotteita sekä alueella toimivan Tuorlan Panimomiesten pienpanimon olutta ja siideriä.

Tuorlan maatilalla on vanha historia, mutta varsinaista loiston aikaa kartanossa elettiin 1800-luvulla. Tuolloin tilan omistivat varakkaat suvut, jotka kunnostivat olemassa olevaa rakennuskantaa, rakensivat uusia tiloja sekä laajensivat tilan pinta-alaa ostamalla lähialueen tiloja. Tältä ajalta on peräisin paitsi nykyinen majatalorakennus, myös kartanon päärakennuksen laajennusosat ja vanha vil-

jamakasiini, jossa nykyään toimii Lounais-Suomen puutarhamuseo.

Opetusta Tuorlassa alettiin ensimmäisen kerran antaa 1800-luvun loppupuolella, joten sil-

Tuorlan Majatalon ravintola toimii 1820-luvulla rakennetussa vanhassa voudin konttori- ja asuinrakennuksessa (kuva yllä).

Kartanon päärakennus on peräisin 1600-luvulta. Nykyisin siinä toimii opiskelija- ja henkilöstöravintola Tuorlan Tähti. Kesäisin tila on suosittu häiden ja perhejuhlien viettopaikka (kuva vieressä).

läkin on pitkä historia. Viimeinen yksityinen omistaja, paikallinen liikemies **Akseli Haikio** lahjoitti tilan Turun yliopistolle sillä ehdolla, että maanviljelyksen ja puutarhatalouden opetustoimintaa jatketaan.

Sittemmin yliopisto on luopunut muista alueista ja tiloista, mutta säilyttänyt itsellään Tuorlan observatorion alueen. Tuor-

laan on keskittynyt Turun yliopiston tähtitieteen tutkimus ja alueella työskentelee noin 35 tutkijaa. Akateemikko **Yrjö Väisälän** johdolla 1950-luvulla rakennetun tähtitornin lisäksi alueella on paljon uusia rakennuksia, jotka palvelevat tutkimusta.

Liittokokouksen ohjelmaan on sisällytetty myös mielenkiintoinen vierailu observatoriolle.

Puutarhan ja luonnon kauneutta

Tuorlan kartanon alue käsittää nykyään noin 300 hehtaaria, joista viljeltyä peltoa on noin 160 hehtaaria. Alueella on useita kasvihuoneita ja hyvin hoidetut puutarhaviljelmät. Puutarhakasveja tärkeimpiä ovat omena, marjakasvit, pensasmustikka ja tyrni. Oppilaat ottavat osaa kaikkiin tilan töihin, sillä opetuksessa pyritään antamaan valmiudet käytännön työtehtäviin. Vuosittain koulutuksessa on yli 400 oppilasta.

Kartanon kauniissa puistossa voi tutustua erilaisiin kasveihin ja nauttia ainutlaatuisen kauniista ympäristöstä. Meri siintää kartanon päärakennukselta. Majatalon pihamaalla käyskentelevät kanat ja lampaat määkivät kutsuvasti laiturilla ja toivottavat vieraat tervetulleiksi Tuorlaan viihtymään maaseudulla, aivan kaupungin kupeessa.

*Marja Vaiste
Tuorlan Majatalo Oy*

Poliittinen islam, tasa-arvo ja moniarvoisuus

Seminaari Tieteiden talolla Helsingissä 16. helmikuuta 2008 kello 14.00

Vapaa-ajattelijain liitto ry. järjestää lauantaina 16. helmikuuta luento- ja keskustelutilaisuuden poliittisen islamin uhasta ja sen vaikutuksista maailmanpolitiikassa Tieteiden talolla Helsingin Kruununhaassa (Kirkkokatu 6, sali 104, 1. krs.). Tilaisuus alkaa kello 14.00.

Pääesitelmöijäksi seminaarin on lupautunut tunnettu kanadalainen islamkriitikko ja tutkija **Marvin F. Zayed**, jonka oli määrä luennoida jo marraskuussa liiton 70-juhlavuosiseminaarissa, mutta joka tuolloin Kanadan poikkeuksellisen kovien lumimyrskyjen vuoksi ei päässyt lähtemään kotimaastaan ajoissa ehtiäkseen seminaariin (ks. *Vapaa Ajattelija* 6/2007). Zayed esitelmöi aiheesta Poliittinen islam ja sen uhka maailmanpolitiikassa.

Zayedin ohella seminaarissa luennoivat valtiotieteen tohtori **Iivi Masso** ja tietokirjailija **Jussi K. Niemelä** Helsingistä. Masso on virolaissyntyinen *Uusi Suomi* -verkkolehden kolumnisti ja ihmisoi- keus- ja demokratiakysymyksiin erikoistunut poli-

tiikan tutkija. Hänen luentonsa otsikkona on ”Islam ja tasa-arvo”.

Niemelä puolestaan luennoi aiheesta ”islamkri- tiikin ongelmat monikulttuurisessa yhteiskunnassa”. Niemelä on vapaa toimittaja. Hän toimii aktiivisesti muun muassa Vapaa-ajattelijain liitossa, Humanis- tiliitossa ja Skepsis ry:ssä.

Luentotilaisuus on avoin kaikille kiinnostuneille.

Tervetuloa!

Vapaa-ajattelijain liitto ry.

Esa Honkanen kaipaa laulujen sanoja vapaa-ajattelijain laulukirjaan

Vapaa-ajattelijain liiton 70-vuotisjuhlassa yleisöä haitarillaan hauskuuttanut **Esa Honkanen** toivoo *Vapaa Ajattelijan* lukijoilta vanhojen ja uusien lau- lujen tekstejä, joista voisi koota vapaa-ajattelijain laulukirjan.

– Alkuperäinen ajatukseni oli työstää pieni lau- lukirja, joka toimisi työkaluna esimerkiksi nimiäi- sissä, syntymäpäivillä, häissä, hautajaisissa ynnä muissa tilaisuuksissa, Honkanen kertoo.

Honkasen mielestä tällaiselle laulukirjalle olisi tarvetta, sillä usein sanat vanhoista tutuistakin lau- luista ovat päässeet unohtumaan. Laulut voisivat myös olla vanhoihin sävelmiin sovitettuja uusia sa- noituksia.

Laulut voi toimittaa Vapaa-ajattelijain liiton toi- mistoon, josta toimitamme ne eteenpäin Honka- selle tai sähköpostitse suoraan hänelle osoitteel- la esa.honkanen@netti.fi

Vapaa-ajattelijain liitto ry - Fritänkarnas förbund rf

Puheenjohtaja

Robert Brotherus
(045) 114 5602
robert@iki.fi

Varapuheenjohtaja

Eino Huotari
(044) 081 6543
eino.huotari@kolumbus.fi

Pääsihteeri

Jori Mäntysalo
03-261 8608
jori.mantysalo@uta.fi

Tiedottaja

Petri Karisma
(040) 748 9532
petri.karisma@orvokki.net

Toiminnanjohtaja

Paula Vasama
0440 715 601
paula.vasama@vapaa-ajattelijat.fi

Toimisto

Neljäs linja 1, 00530 HELSINKI
puhelin: 0440 715 601
faksi: (09) 715 602
val@vapaa-ajattelijat.fi
Toimisto on avoinna klo 11.00-15.00

Kotisivu

<http://www.vapaa-ajattelijat.fi>

Pankkiyhteys

Sampo 800014-85180
(Lahjoitus- ja testamenttitili sama)

Jäsenyhdistykset

Forssan Vapaa-ajattelijat ry

Juha Toivonen
Tölonkaari 4 A 8, 30420 FORSSA
puhelin: (044) 592 0210
fovap@hotmail.com
Tilinro: 432720-242580

Helsingin Vapaa-ajattelijat ry

Neljäs linja 1, 00530 HELSINKI
puhelin: 040 704 7258
helsinki@vapaa-ajattelijat.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/helsinki>

Helsingin yliopiston vapaa-ajattelijayhdistys Prometheus ry

Janne Vainio
Vedenottamontie 12 E 38
00980 HELSINKI
puhelin: 050 365 6808
qsj04@yahoo.com
Tilinro: 101135-305130

Joensuun seudun Vapaa-ajattelijat ry

Ari Sulopuisto
Karhantie 27, 80230 JOENSUU
email: ari.sulopuisto@pp.inet.fi
Tilinro: 478530-220795

Keski-Uudenmaan vapaa-ajattelijat ry

Veikko Laine
Kartanontie 39, 04400 JÄRVENPÄÄ
puhelin: (09) 287 236
v.laine.kiuru@kolumbus.fi
Tilinro: 157860-5428

Kainuun Vapaa-ajattelijat ry

Aki Räisänen
Sudenpolku 11 B 24
87350 KAJAANI
puhelin: (08) 637 280
aki.k.raisanen@kolumbus.fi
<http://www.kolumbus.fi/aki.k.raisanen>
Tilinro: 800017-01763139

Karkkilan Vapaa-ajattelijat ry

Ulla Kindstedt
Korvenkatu 8, 03600 KARKKILA
puhelin: (09) 225 5930
karkkila@vapaa-ajattelijat.fi
Kemin Vapaa-ajattelijat ry
Pertti Periniva
Leppälinnuntie 5, 94700 KEMI
puhelin: (016) 232 585
<http://kemi.vapaa-ajattelijat.fi>
Tilinro: 800018-810070

Keski-Suomen Vapaa-ajattelijat ry

Marko Koivuniemi
Ainolankaari 2 A 24
40520 JYVÄSKYLÄ
puhelin: (0400) 429 540
koimark@iki.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/ks>

Kotkan Vapaa-ajattelijat ry

Karjalantie 2-4, 48600 KOTKA
puhelin: (05) 2186047,
(040) 585 6066
vapaa.ajattelijat@kympp.net

Lahden Vapaa-ajattelijat ry

Saimaankatu 3-5 B34, 15140 LAHTI
puhelin: (03) 782 7408

Lappeenrannan ja ympäristön Vapaa-ajattelijat ry

Olavi Korhonen
Korkearannantie 3 F
54530 LUUMÄKI
olavi.korhonen@pp.inet.fi
Tilinro: 410810-2135498

Länsi-Uudenmaan ateistit ry

Tilinro: 800021-5478381

Luoteis-Lapin Vapaa-ajattelijat ry

Reijo Raappana
Raappanantie 7
95830 VAATTOJÄRVI
puhelin: (016) 547 702
Tilinro: 131930-101491

Nokian Vapaa-ajattelijat ry

Sirkka Salonen
Hoppulankatu 5, 37120 NOKIA
nokia@vapaa-ajattelijat.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/nokia>

Oulun seudun Vapaa-ajattelijat ry

Jouko Saksio
Jalohaukantie 1 E 41, 90250 OULU
puhelin: (040) 536 0345
jsaksio@netti.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/oulu>
Tilinro: 800014-70106015

Pohjois-Kymen Vapaa-ajattelijat ry

Heljä Pekkalin
Kuntalantie 5 A 7
45700 KUUSANKOSKI
puhelin: (040) 704 4638
helja.pekkalin@pp.inet.fi
<http://pohjois-kyrmi.vapaa-ajattelijat.fi/>
Tilinro: 108330-8831

Pohjois-Savon Vapaa-ajattelijat ry

Anssi Kontkanen
Puijonkatu 37 B 60, 70100 KUOPIO
puhelin: (0500) 629 365

pohjois-savo@vapaa-ajattelijat.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/pohjois-savo>

Porvoon seudun Vapaa-ajattelijat ry

Leena Linnovaara
puhelin: (019) 544 110
Tilinro: 112450-479830

Raision Vapaa-ajattelijat ry

Kari Hanka
Nallinkatu 3 B 13, 21230 RAISIO
puhelin: 050 56180113
khanka@dnainternet.net
Tilinro: 430921-297460

Satakunnan Vapaa-ajattelijat ry

Erja Sallinen
Siimeksentie 34
26740 VASARAINEN
puhelin: (0400) 255 074
satakunta@vapaa-ajattelijat.fi
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/satakunta>
Tilinro: 126930-624815

Seinäjoen Vapaa-ajattelijat ry

Juhani Mäkelä
Soukanjoentie 41
60200 SEINÄJOKI
puhelin: (06) 412 2553
juhani.makela@nic.fi
Tilinro: 129230-101328

Tampereen Vapaa-ajattelijat ry

Yliopistonkatu 58 B
33100 TAMPERE

puhelin:045 1303837
yhdistys@tampere.vapaa-ajattelijat.fi
<http://www.tampere.vapaa-ajattelijat.fi>

Turun Vapaa-ajattelijat ry

Tauno Lehtonen
Vesitorinatie 4 C 14, 21530 PAIMIO
puhelin: (050) 3250 891
<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/turku/>

Vaasan Vapaa-ajattelijat ry

Pentti Suksi
Kirkkopuistikko 6 C 1
65100 VAASA
pentti.suksi@netikka.fi
Vapaa-ajattelijain liiton Vuoksenlaakson yhdistys ry

Hannes Koivumäki
Ensontie 47 A 4, 55610 IMATRA
puhelin: 050 555 7793

Varkauden Vapaa-ajattelijat ry

Taisto Kaukonen
Toritorppa, Petroskoinkatu 28
78200 VARKAUS
puhelin: (017) 552 7277

Vapaa Ajattelija

64. vuosikerta

Painos 2000 kpl

Painopaikka

Uusimaa Oy

Julkaisija

Vapaa-ajattelijain liitto ry
Fritänkarnas förbund rf

Päätoimittaja

Robert Brotherus

Toimitussihteeri

Marketta Ollikainen

Toimitus ja taitto

LavengriPress
Neljäs linja 17-19 A 26
00530 Helsinki
puh: (09) 726 1972
marketta.ollikainen@kolumbus.fi

Tilaukset ja**osoitteenmuutokset**

Vapaa-ajattelijain liitto/Toimisto
Neljäs linja 1
00530 Helsinki
puh: 0440 715 601
fax: (09) 715 602
val@vapaa-ajattelijat.fi

Ilmoitushinnat

koko sivu 235 e
puoli sivua 135 e
1/8 sivua 50 e

Tilaushinta

25 e/vuosi
kuusi numeroa vuodessa

ISSN 0355-8703

Seuraava lehti:

Huhtikuussa 2008

Lehteen tulevan aineiston toivotaan olevan perillä toimituksessa keskiviikkoon 25. maaliskuuta 2008 mennessä.

Vapaa Ajattelija on Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry:n jäsen

Kirjoitukset eivät välttämättä edusta lehden toimituksen ja julkaisijan näkemystä.

Vapaa-ajattelijain liitto
Neljäs linja 1, 00530 Helsinki

.AT03

Poliittinen islam, tasa-arvo ja moniarvoisuus

Vapaa-ajattelijain liitto ry. järjestää lauantaina 16. helmikuuta luento- ja keskustelutilaisuuden poliittisen islamin uhasta ja sen vaikutuksista maailmanpolitiikassa Tieteiden talolla Helsingin Kruununhaassa (Kirkkokatu 6, sali 104, 1. krs.). Tilaisuus alkaa kello 14.00.

Tervetuloa
Vapaa-ajattelijain liitto ry.

Lähettkää minulle lisätietoja

Tilaan Vapaa Ajattelija -lehden

Haluan liittyä jäseneksi

Valitse jäsenyhdistys edelliseltä sivulta

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITOIMIPAikka _____

KIRJE-
POSTI-
MERKKI

Vapaa-ajattelijain liitto ry
Neljäs linja 1
00530 HELSINKI